

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: Politologija / Međunarodni odnosi i diplomacija

**SIGURNOSNA POLITIKA ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA
U KONTEKSTU SAVREMENIH IZAZOVA
-magistarski rad-**

Kandidatkinja:
Ajla Tucaković
Br. indeksa: 853/ II-PIR

Mentor:
Prof. dr. Sead Turčalo

Sarajevo, decembar, 2018. godine

SADRŽAJ

ZAHVALA	3
UVOD	4
1. Teorijsko metodološki okvir rada:.....	5
1.1 Problem istraživanja	8
1.2 Predmet istraživanja.....	8
1.3 Naučni cilj	9
1.4 Društveni cilj.....	9
1.5 Sistem hipoteza.....	10
1.5.1 Generalna hipoteza:	10
1.5.2 Posebne - pojedinačne hipoteze:	10
1.6 Metode istraživanja	11
1.7 Vremenski plan istraživanja	11
2. Sigurnosna politika.....	12
2.1 Nacionalna sigurnost i njezino suvremeno poimanje	12
2.2 Ključni elementi nacionalne sigurnosti suvremene države	18
3. Analiza sigurnosnih politika država zapadnog balkana	20
3.1 Bosna i Hercegovina	20
3.2 Srbija.....	23
3.3 Crna Gora.....	26
3.4 Hrvatska.....	30
3.5 Makedonija.....	32
3.6 Albanija.....	36
4. Važnost insitucija i sigurnosni izazovi	39
4.1 Utjecaj formalnih i međunarodnih institucija na razvoj sigurnosnih politika	39
4.2 Izazovi sa kojima se suočava sigurnosna politika zemalja Zapadnog Balkana	47
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	50
BIBLIOGRAFIJA	52
BIOGRAFIJA	57

ZAHVALA

Veliku zahvalnost, u prvom redu, izražavam mentoru prof. dr. Seadu Turčalo na pomoći, strpljenju, uloženom trudu, razumijevanju i korisnim savjetima prilikom izrade ovog rada.

Svoju zahvalnost iskazujem svim profesorima, asistentima i uposlenicima Fakulteta političkih nauka u Sarajevu na pruženom znanju, susretljivosti i koji su svojim radom pomogli u stjecanju mog znanja o politologiji, i mnogim značajnim društvenim temama.

Također, zahvaljujem svojim kolegama i priateljima koji su moje studiranje učinili laksim i ljepšim.

Posebnu zahvalnost dugujem svojoj porodici na strpljenju, moralnoj podršci, te povjerenu koje su mi pružili tokom studiranja.

Na kraju, najveću zahvalnost želim iskazati Allahu dž.š. koji je omogućio da završim studije, davao mi sigurnost tokom studiranja i što mi je dao sve što sam od Njega tražila.

UVOD

Prvi dio rada odnosit će se na teorijsko – metodološki okvir rada pomoću kojeg ćemo odrediti problem i predmet istraživanja, ciljeve istraživanja i sistem hipoteza.

U drugom dijelu magistarskog rada fokusirat ćemo se na odrednicu sigurnosne politike i različitim stavova koji se odnose na objašnjenja i njegovo poimanje u savremenim uvjetima i političkoj teoriji. Nakon toga ćemo se baviti nacionalnom sigurnošću zemalja Zapadnog Balkana. U trećem dijelu rada ćemo obraditi sigurnosnu politiku zemalja Zapadnog Balkana u kontekstu savremenih izazova, kao i važnost institucija, odnosno utjecaj formalnih i međunarodnih institucija na razvoj sigurnosnih politika.

Koncepcija nacionalne sigurnosti posljedica je dugogodišnjih historijskih procesa stvaranja prvenstveno suverene, a zatim i nacionalne države. Nacionalna sigurnost je pojam sa višestrukim, dvosmislenim značenjem. U najopćenitijem smislu podrazumijeva slobodu od straha, prijetnji i fizičkog nasilja nad stanovništvom, odnosno građanima jedne države.

Veliki problem na području Zapadnog Balkana je i organizovani kriminal, zatim destabilizacija institucija, mito i korupcija. Krijumčarenje oružjem, droga i migracije su također nezaobilazni faktori koji sprečavaju napredak ovih zemalja. Dugogodišnja sigurnosna i politička kriza na prostoru Zapadnog Balkana ostavila je nesaglediv i dugotrajan trag na političke, društvene i ekonomске faktore.

Posebno su ratovi na prostoru bivše Jugoslavije tokom devedesetih godina rezultirali trajnom nestabilnošću u regiji Zapadnoga Balkana, kao i nedovršenom političkom, gospodarskom i društvenom tranzicijom, zbog čega se integracija prostora u Europsku Uniju i NATO odvija usporeno, opterećena brojnim izazovima. Zemlje Zapadnog Balkana i dalje se promatraju kao isključena regija te se uglavnom procjenjuju na osnovi odstupanja od Zapadne Europe, bilo da je riječ o prošlosti, ili pak o sadašnjosti, koja je iznjedrila sve teškoće zemalja u regiji u procesu njihova prihvaćanja europskog (zapadnog) sistema vrijednosti.

U posljednjem dijelu ovog magistarskog rada usredotočit ću se na zaključak, kojim ću analizirati i rezultate ovog magistarskog rada, kojim su dokazane navedene hipoteze.

1. Teorijsko metodološki okvir rada:

Sigurnost države je složena i obična ima dva lica. Država mora održati sigurnost od vanjskih prijetnji, kao što su druge države i drugi međunarodni akteri kao što su teroristi. Također, mora pružati zaštitu od unutarnjih prijetnji njenom karakteru, vladavini, teritorijalnom i demografskom integritetu. Kao što ističe Allan Collins, sigurnost države snažno utječe na osjećaj sigurnosti njenih građana: jedan način na koji procjenjuju jesu li sigurni jest čine li se njihova vlada i država sigurnim. Enormni problemi sa kojima se susreću države Zapadnog Balkana u kontekstu novih izazova su, između ostalog mito i korupcija, terorizam, radikalizam, migracije, kriminal itd. Zbog toga je potrebna reforma sigurnosne politike kako bi se ovo područje stabilizovalo.

Ono što predstavlja veliki problem napretku jeste činjenica da su u državama Zapadnog Balkana još uvijek zastupljene tenzije između država, a u Bosni i Hercegovini je prisutna nacionalna i vjerska napetost dvaju entiteta – Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Dakle, nakon više od dva desetljeća od raspada Jugoslavije, u državama Zapadnog Balkana još uvijek vladaju podjele na osnovu nacionalne, etničke i religijske pripadnosti.

Bosna i Hercegovina je evidentno vojno najopterećeniji teritorij u Evropi u posljednjih blizu hiljadu godina. U prilog ovoj tvrdnji značajno su doprinijela ratna događanja na njenoj teritoriji tokom XX stoljeća, te dugotrajni boravak velikog broja internacionalnih trupa u poratnom periodu. Od 1995. godine pa nadalje, a uz značajno učešće međunarodne misije, bilježimo postupno usklađivanje stavova i opredjeljenja u domenu sigurnosti i odbrane nacionalno – političkih struktura u Bosni i Hercegovini. „Možemo, dakle, govoriti samo o pojedinim elementima sigurnosne politike, kao što su donošenje Zakona o odbrani, po kojemu su formirane oružane snage Bosne i Hercegovine, formiranje Ministarstva odbrane i Ministarstva sigurnosti, Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA), Obavještajno sigurnosne agencije Bosne i Hercegovine (OSA) itd.“¹

Jedan od primarnih sigurnosnih ciljeva Bosne i Hercegovine jeste pristupanje NATO savezu, jer je on glavni igrac u obezbjeđivanju sigurnosti. Kada je riječ o integrisanju BiH u

¹ Beridan, Izet 2008., Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, str. 38

NATO, to je jedina država koja taj cilj ima definisan u Zakonu o odbrani BiH. Države Zapadnog Balkana koje se nisu integrisale u EU i NATO (Srbija, Kosovo, BiH i Makedonija) našle su se u novim međunarodnim okolnostima, koje trenutno nisu povoljne za pristupanje Evropskoj uniji. „Integracija Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju i NATO savez ima u određenim aspektima širi značaj u odnosu na druge države iz skupine država sa prostora Jugoistočne Europe. Dakle, sa integracijom Bosne i Hercegovine u EU i NATO stvara se evropska i globalna evroatlantska osnova za zaštitu mira i stabilnog razvoja države Bosne i Hercegovine“.²

Svjesni smo da postoji veliki broj pitanja koja nisu riješena, i predstavljaju prepreku zbog koje Bosna i Hercegovina ne može da dobije status za članstvo EU. U Briselu smatraju da Bosna i Hercegovina u vrh svojih prioriteta mora staviti borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, kao i reformu pravosuđa. Srbija i Crna Gora trebale bi pristupiti EU-u do 2025. Ali do tada je nužno učiniti još mnogo toga na suzbijanju kriminala i korupcije. Zato su ministri unutarnjih poslova EU-a skeptični kada je riječ o ovom datumu.

Osnovni elementi sistema nacionalne sigurnosti operativne su djelatnosti društva, koje osiguravaju njegovu sigurnost. Savremenim društvima zajednički su sljedeći elementi nacionalne sigurnosti: sigurnosna politika, sigurnosna struktura i sigurnosno samoorganizovanje društva. „Sigurnosna politika, koju u širem značenju definiramo kao djelatnost za pripremu osiguravanja pred izvorima budućeg ugrožavanja u prirodi, društvu i među društvima. U užem smislu predstavlja zbir svih mjera, djelatnosti i postupaka namijenjenih uspostavljanju i djelovanju sistema nacionalne sigurnosti. U užem značenju cilj je sigurnosne politike stvaranje koncepta mehanizma i sredstava, kojima se osiguravaju unutarna i vanjska sigurnost društva, a predstavlja konkretizaciju političkih, organizacijsko – tehničkih i drugih načela sigurnosne politike u širem smislu“. ³

Kada je riječ o pojmu sigurnosti, Buzan zaključuje da priroda sigurnosti sprječava pronalaženje definicije sigurnosti s kojom bi se svi slagali. Međutim, iako postoje teškoće u definisanju, pojam sigurnosti Abazović definira kao stanje u kome je obezbjeđen uravnotežen psihički, duhovni, materijalni i društveni opstanak pojedinca, društvenih grupa sa drugim pojedincima, društvenim grupama i prirodnom. Dok je s druge strane prema studiji UN-a o sigurnosti (1986), sigurnost stanje u kojem države smatraju da nema opasnosti od

² Pejanović, M. 2005, Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu, TKD Šahinpašić, Sarajevo, str. 13

³ Anton Grizold, Siniša Tatalović, Vlatko Cvrtila 1999, „Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti“, Zagreb, str.11

vojnog napada, političkog pritiska ili ekonomске prisile, tako da mogu da se slobodno razvijaju i napreduju.

Prema mišljenju ministara unutrašnjih poslova EU, svaka od država bi u oblasti „sigurnosti i migracije“ trebalo da sprovede program od četrnaest tačaka, kako bi se efikasnije suzbili ilegalna migracija, organizovani kriminal i trgovina oružjem, ali i kako bi se te zemlje približile standardima EU.

Neosporno je da države Zapadnog Balkana moraju provesti reforme kada je riječ o vladavini prava, pravosudnim reformama, borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, reforma javne uprave, problem nezaposlenosti itd. Ono što izostaje jeste i usvajanje planova iz različitih oblasti sigurnosti koji bi doprinijeli uspostavljanju i održanju trajnog mira i stabilnosti. Tek tada ih možemo razmatrati kao zemlje koje imaju uspješnu i stabilnu sigurnosnu politiku.

1.1 Problem istraživanja

Osnovni problem ovog istraživanja odnosit će se na iznošenje relevantnih činjenica trenutne situacije na području država Zapadnog Balkana u kontekstu savremenih izazova, a koje se odnose na sigurnosne politike. Posvetit ćemo se problemima koji dovode do kataklizmične situacije u domenu sigurnosti na području ovih zemalja, kao i utjecajem međunarodnih organizacija. Analizirat ćemo probleme koji nisu riješeni, a od velike su važnosti za sigurnosnu politiku: terorizam, korupcija, kriminal itd.

1.2 Predmet istraživanja

Predmet istraživanja će biti fokus na sveobuhvatnu sigurnosnu politiku zemalja Zapadnog Balkana. Svjesni smo općeg utjecaja drugih zemalja i institucija na Zapadni Balkan, naročito u dvadesetprvom stoljeću, koji je zahvaćen mnogim problemima na polju sigurnosti. Predmet našeg istraživanja će biti karakteristike unutarnje i vanjske politike, odnosno državno – političkog sistema, kao i raznih oblika ugrožavanja ovih država. Također, bavit ćemo se i međunarodnom saradnjom ovih zemalja sa Ujedinjenim nacijama, NATO savezom itd.

1.3 Naučni cilj

Naučni cilj ovog magistarskog rada podrazumijeva analizu u oblasti izučavanja ove teme koja je od važnosti za buduće generacije, kako bi razumjele posljedice neadekvatne politike u državama Zapadnog Balkana, naročito kada je riječ o domenu sigurnosne politike. Koristeći se relevantnim teorijskim aspektima, činjeničnim statkama, pokušat će na što konkretniji način objasniti složenost kataklizmične sigurnosne situacije u državama Zapadnog Balkana u kontekstu savremenih izazova.

1.4 Društveni cilj

Društveni cilj istraživačkog rada je nastojanje da osvijestimo široku populaciju građana, naročito studenata, kako bi shvatili da sigurnosna politika nije odraz samo savremenih političkih kretanja u međunarodnim odnosima, u okvirima te države, nacije ili pokreta. Ona je najčešće izraz duboke prošlosti, savremenih političkih zbivanja, ali i opredjeljenja spram budućnosti u pogledu sigurnosti i odbrane. To se naročito ogleda sveobuhvatnim previranjem i dugogodišnjim napetostima između ovih zemalja, koje se javlja kao posljedica ratnih dešavanja. Cilj nam je dati i kritički pregled stajališta mnogih autora koji su se bavili ovom temom i naročito u savremenim društvenim i političkim uvjetima.

1.5 Sistem hipoteza

1.5.1 Generalna hipoteza:

Neadekvatna ustavna, zakonska i strategijska rješenja negativno utječu na definiranje sigurnosnih politika država Zapadnog Balkana.

1.5.2 Posebne - pojedinačne hipoteze:

- a) Na djelu je neodgovarajući zajednički analitički pristup država Zapadnog Balkana u borbi protiv terorizma i korupcije
- b) Nestabilnost, nesigurnost i tenzije u okviru država Zapadnog Balkana javljaju se kao izraz prošlosti – ratnih dešavanja na ovim područjima
- c) Države Zapadnog Balkana su suočene sa vanjskim utjecajem i evropskom krizom.

1.6 Metode istraživanja

Znanstvene metode istraživanja koje planiram koristiti u radu su: metoda analize sadržaja, metoda apstrakcije, induktivna metoda, koja će mi pomoći pri analizi činjenica i dolaska do zaključka. Zatim ću koristiti deduktivnu metodu, metodu dokazivanja i metodu opovrgavanja, komparativnu metodu, kao i metodu generalizacije.

1.7 Vremenski plan istraživanja

Za izradu master teze predviđen je rok od 4 do 6 mjeseci, gdje se planiram posvetiti aktivnom radu i istraživanju.

2. Sigurnosna politika

2.1 Nacionalna sigurnost i njezino suvremeno poimanje

"Dubokim znanjem načela, nered se može pretvoriti u red, promijeniti opasnost u sigurnost, promijeniti razaranje u preživljavanje, promijeniti nesreću u sreću. Snažnom akcijom u skladu s Putom, može se privesti tijelo u područje dugovječnosti, dovesti um u sferu misterije, dovesti svijet do velikog mira i privesti zadatke do velikog ispunjenja." (Sun Tzu)

Šta je u suštini sigurnosna politika? Kako je definišemo? Najbolji način bi bio dijeljenje pojma na dva jako važna elementa i njihovo definisanje. Prvi pojam bi bio sigurnost. Međutim, pojedini autori smatraju da je sigurnost jako teško definirati. Buzan zaključuje da priroda sigurnosti sprječava pronalaženje definicije sigurnosti s kojom bi se svi slagali.⁴ Međutim, iako postoje teškoće u definisanju, pojam sigurnosti Abazović definira kao stanje u kome je obezbjeđen uravnotežen psihički, duhovni, materijalni i društveni opstanak pojedinca, društvenih grupa sa drugim pojedincima, društvenim grupama i prirodom. Dok je s druge strane prema studiji UN-a o sigurnosti (1986), sigurnost stanje u kojem države smatraju da nema opasnosti od vojnog napada, političkog pritiska ili ekonomске prisile, tako da mogu da se slobodno razvijaju i napreduju.⁵

Prema poznatom američkom psihologu Maslowu⁶ primarne biološke potrebe ili fiziološke potrebe organizma, najvažnije su, najosnovnije i najjače od svih ljudskih potreba. Nezadovoljavanje tih potreba dovodi do smrti organizma. Odmah poslije osnovnih bioloških potreba, slijedi potreba za sigurnošću, kao temeljna psihološka potreba. To je potreba za stalnošću, redom, poretkom, strukturom, potreba za predvidljivošću događaja u bližoj ili daljnjoj budućnosti. Tek kada su zadovoljene ove prve dvije potrebe, moguće je ispuniti i one iduće u hijerarhiji potreba, kao što su potreba za pripadanjem i ljubavlju, potreba za poštovanjem i samopoštovanjem, potreba za samoostvarenjem itd. Upravo zbog toga se

⁴ Buzan, B. 1991, *People, States and Fear; An Agend for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. London: Harvester Wheatsheaf, str.16

⁵ Abazović, M. 2012, Državna bezbjednost. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije. str. 27

⁶ Maslow, A. 1998, *Toward a Psychology of Being* (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.

nameće potreba da se sigurnost razmatra, te da se na kvalitetan način izrade politike koje će dati odgovor na pitanja zaštite interesa i prioriteta građana, konkretnog društva i države u cjelini.

Možemo uvidjeti da se pojam politike definiše na različite načine. U nekim jezicima, kulturama i ideologijama ima još više dodatnih značenja. Najčešće značenje se odnosi na konstantu praktičnosti. Pod politikom se podrazumijeva program ili smjer određenih aktivnosti ili težnji, odnosno, skup sredstava i ciljeva. Po drugom, uobičajenom značenju, politika podrazumijeva više ili manje usklađen ili racionalan skup iskazanih interesa, shvatanja ili idealja. U nekim jezicima postoje i posebni termini za oba navedena pojma politike. Na primjer, u engleskom jeziku se upotrebljavaju termini police i politices. U većini savremenih svjetskih jezika ista riječ politika sadrži oba značenja.

Prilikom izrade sigurnosne politike jedne države, prije svega je potrebno da se identificiraju prijetnje. Stvarne prijetnje se ne mogu mjeriti, što predstavlja veliki problem. Ukoliko se nešto identificira kao prijetnja, a da to zapravo nije, može rezultirati poremećajima u društvu, s druge strane, ukoliko se neko pitanje ne kvalificira kao prijetnja to može umanjiti mogućnost da se na vrijeme izvrše pripreme za moguće poremećaje.⁷

Arnold Wolfers, šezdesetih godina, nastoji problematizirati nacionalno - sigurnosnu tematiku i govori o kompleksnosti pojma nacionalne sigurnosti koju valja istraživati različitim metodama. Istiće da je se ne smije promatrati samo s vojnoga gledišta. Za njega je pojam sigurnosti zapravo neodređeni simbol što znači da on može ali i ne mora imati značenje.⁸ Kritiku vojnih koncepcija savremene sigurnosti i nacionalne sigurnosti dao je Gerd Kreij, njemački znanstvenik s područja mirovnih istraživanja. Sličnoga mišljenja bio je i poslijeratni američki ministar mornarice James Forrestal koji je također naglašavao da oružana sila (nacionalna odbrana) nije isključivi jamac nacionalnoj sigurnosti. Stoga se kod nekih autora javljaju postavke da ostvarivanje nacionalne sigurnosti jedne države vojnom komponentom izaziva zapravo nesigurnost jer oružanu silu imaju i ostale države u međunarodnoj zajednici,

⁷ Abazović, M. 2012, Državna bezbjednost. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije. str.52

⁸ Arnold Wolfers, *Discord and Collaboration: Essays on International Politics* (Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1962, Chapter Five, "The Goals of Foreign Policy," pp. 67- 80).

što dovodi do prijetnji drugim državama i pojave "sigurnosne dvojbe".⁹ Važno je naglasiti da nacionalna sigurnost jedne države može dovesti do ugrožavanje druge države. Stoga su neke države u historiji bile prinuđene da zarad vlastitog interesa i sigurnosti vode računa i o sigurnosti države koja bi je potencijalno ugrozila.

Penelope Hartland-Thunberg definira nacionalnu sigurnost kao sposobnost nacije da provodi uspješno vlastite interese. Poznati diplomata Amin Hewedy definiše nacionalnu sigurnost kao djelatnost nacionalnih država, koje sukladno vlastitim društvenim mogućnostima, sada i ubuduće, te uz poštivanje globalnih promjena i razvijanja, štite vlastiti identitet, opstanak i interes.

To podrazumijeva:

- posebne aktivnosti, poput gospodarskih, kulturnih, itd., koje države provode radi zaštite i obrane od ugrožavanja iz susjedstva;
- sigurnosne aktivnosti moraju uvijek pratiti mogućnosti društva jer bi u suprotnom moglo doći do nesigurnosti;
- sve te aktivnosti treba dugoročno planirati i usklađivati ih s globalnim i regionalnim promjenama u svijetu.¹⁰

Mario Nobile nacionalnu sigurnost definira kao "...složenu interakciju političkih, ekonomskih, vojnih, ideoloških, pravnih, socijalnih i drugih unutrašnjih i vanjskih faktora, kroz koju pojedine države različitim instrumentima nastoje osigurati normalne, tj. prihvatljive uvjete očuvanja suvereniteta, teritorijalnog integriteta, fizičkog opstanka stanovništva, političku nezavisnost i mogućnost za ravnopravan, skladan i brz društveni razvoj".¹¹

⁹ Herz, John 1950, *Political Realism and Political Idealism*, Chicago: University of Chicago Press.

¹⁰ Grizold, Anton 1992. Razpotja nacionalne varnosti: Obramboslovne raziskave v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 64-65

¹¹ Nobile, Mario 1988. "Pojam sigurnosti u terminologiji međunarodnih odnosa" Politička misao 25(4), str. 69

Vojin Dimitrijević ističe vrijednosti koji se sastoje u nacionalnoj sigurnosti. Razvrstani su u pet skupina, a to su:

1. Opstanak, odnosno samoodržanje koje podrazumijeva u prvom redu opstanak države, zatim nacionalni opstanak što ne mora nužno značiti i opstanak države, te na kraju fizičko preživljavanje stanovništva pod različitim oblicima ugrožavanja.
2. Teritorijalnu cjelovitost kao sastavni dio državnosti i temeljno pravo svake države.
3. Političku samostalnost odnosno nezavisnost i suverenitet koje mogu ograničavati različita povezivanja u vojno-političke saveze.
4. Kvalitetu života koja u suvremenome svijetu postaje sve važnija osobito na prostorima gdje je pojava rata svedena na najmanju moguću mjeru te blagostanje stanovništva postaje prioritetno.
5. Otvorenost definicije nacionalne sigurnosti omogućava da sve životne okolnosti na pojedinim prostorima određuju prvenstvo sigurnosti kako bi svaka država mogla zaštiti vlastite interese¹²

Najvažnija razlika između tradicionalnih shvatanja sigurnosti i onih savremenih je u tome što se sigurnost više ne poistovjećuje samo sa državama, odnosno pri spominjanju fenomena sigurnosti postoji puno više područja bavljenja od vojne problematike i vojne odbrane, kao što je to u prošlosti bio slučaj. "Njihov koncept više nije fokusiran samo na državu, već uključuje i pojedince i svjetsku zajednicu".¹³

Navest ćemo i rezultate koje je sproveo ERGOMAS i druga istraživanja stavova državljana država - članica EU koji jasno pokazuju da rat više nije dominantni oblik ugrožavanja kao što je to bilo ranije. Pri vrhu rang liste su: slabo gospodarenje, ugrožavanje životne sredine, zaostajanje u znanosti i tehnologiji, prirodne nesreće – elementarne nepogode, rasprodaja društvenog bogatstva i kriminal. Drugo istraživanje koje potvrđuje ovu tezu je istraživanje kanadskog The University of British Columbia iz 2005. godine, kojim se nastojalo utvrditi rang listu opasnosti i ugrožavanja koje ljudi u svijetu smatraju najvećom prijetnjom nacionalnoj sigurnosti.¹⁴

¹² Dimitrijević, Vojin 1973, Pojam sigurnosti u međunarodnim odnosima. Beograd: Savremena administracija, str. 15

¹³ Tatalović, S., Bilandžić, M. 2005, Osnove nacionalne sigurnosti. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, str.4.

¹⁴ Bilandžić, M., 2012, Prema strategiji “nacionalne” sigurnosti Europske unije. Policija i sigurnost, 21 (1), str.49-69.

Istraživanje je obuhvatilo 11 država, a rezultati su pokazali da:

- 27% ispitanika najviše strahuje od nasilja povezanog s kriminalnim aktima
- 15% strahuje od terorizma
- 13% strahuje od zdravstvenih i ekonomskih prijetnji
- 12% strahuje od nesreća i prirodnih katastrofa
- 8% strahuje od rata
- 25% strahuje od raznih drugih ugrožavanja.¹⁵

U svojoj knjizi "Osnove nacionalne sigurnosti" autori Tatalović i Bilandžić navode ove definicije nacionalne sigurnosti prema različitim autorima :

- ❖ Odsutnost bilo kakvog straha od napada, ugrožavanja interesa ili prijetnje druge države ili drugih država.
- ❖ Sposobnost države (nacije) da svoje unutarnje vrijednosti zaštiti od vanjskih opasnosti.
- ❖ Funkcija država, s pomoću koje, u skladu s vlastitim mogućnostima sada i u buduće, poštujući globalne promjene i razvoj u svijetu, štite vlastiti identitet, opstanak i interes.
- ❖ Globalna sigurnost jedne političke zajednice, posebna sigurnost u okviru međunarodne zajednice.¹⁶

Iako predstavlja centralni koncept međunarodnih odnosa, ne postoji saglasnost oko toga šta se pod pojmom nacionalne sigurnosti tačno podrazumijeva. Koncept nacionalne sigurnosti proizvod je dugotrajnih historijskih procesa stvaranja prvenstveno suverene, a zatim i nacionalne države. Nacionalna sigurnost je pojam sa višestrukim značenjem. U najopćenitijem smislu podrazumijeva slobodu od straha, prijetnji i fizičkog nasilja nad stanovništvom, odnosno građanima jedne države.

¹⁵ Isto

¹⁶ Tatalović, S., Bilandžić, M. 2005, Osnove nacionalne sigurnosti. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, str. 31

Pored toga, pod pojmom nacionalne sigurnosti može se podrazumijevati i objektivno stanje nacije i države u kome njeni legitimni organi i institucije preduzimaju dozvoljene mjere i aktivnosti radi zaštite osnovnih nacionalnih interesa u oblasti spoljne i unutrašnje politike, ekonomije, odbrane, obrazovanja, naučno-istraživačkog rada, kulture i u drugim oblastima društvenog života. Otuda, polazeći od ovakvog teorijskog određenja, nacionalna sigurnost zavisi od njenog vojno-političkog i geo-strateškog položaja, karaktera države i njenih društveno-političkih i ekonomskih odnosa, kao i od karaktera međunarodnih odnosa u njenom bližem i daljem okruženju.¹⁷

Moderna nacionalna bezbjednost nalazi se u prostoru između individualne i međunarodne bezbjednosti. Pojam nacionalne bezbjednosti neodvojiv je od nacionalnog interesa. S jedne strane, ključni nacionalni interes svake političke zajednice jeste opstanak, dakle fizička bezbjednost, a s druge strane suština politike nacionalne bezbjednosti jeste zaštita nacionalnih interesa. Kada govorimo o nacionalnoj bezbjednosti ističu se četiri grupe univerzalnih vrijednosti i to: opstanak (države, nacije i stanovništva), teritorijalni integritet, politička samostalnost i kvalitet života.¹⁸

¹⁷ Gaćinović R. 2007, *Klasifikacija bezbjednosti. Nauka, bezbjednost, policija*, br. 2-3, str.11.

¹⁸ Baylis J. i Steve S. 2005, *The Globalization of World Politics*, 3rd ed, Oxford: Oxford University Press.

2.2 Ključni elementi nacionalne sigurnosti suvremene države

Sistem nacionalne sigurnosti može se definirati kao skup mehanizama koji imaju za cilj zaštititi temeljne društvene vrijednosti od mogućih vanjskih ili unutarnjih ugrožavanja, osigurati mir i slobodu svojih građana, te stvoriti mogućnosti za ostvarenje cjelokupnog razvoja društva i uopće blagostanja svih pripadnika društvene zajednice.¹⁹

Dakle, sigurnost građana ovisi o sistemu nacionalne sigurnosti i njegovom stepenu organiziranosti i učinkovitosti. Podjela tih sistema bit će posmatrana prema obrascu Antona Grizoida. Sistemi nacionalne sigurnosti savremenih država sastoje se, uglavnom, od sljedećih elemenata:

1. Sigurnosna politika ima za cilj ostvarivanje sigurnosti i zaštitu temeljnih društvenih vrijednosti. Provodi se kroz vanjsku politiku, odbrambenu politiku, gospodarsku politiku, socijalnu politiku, politiku zaštite okoliša, zdravstvenu politiku, energetsku politiku, obrazovnu i kulturnu politiku.
2. Sigurnosni sistem ima zadaću ostvarivanja sigurnosti na razini cjelokupnoga društva, te se sastoji od sigurnosti.

Na samom početku korištenja pojma nacionalne sigurnosti uglavnom se govorilo o političkim, vojnim i gospodarskim naporima poduzetima od strane vlada pojedinih država kako bi ostvarile mir, ali i svoje interese na međunarodnom planu.²⁰

Na nepotpunost i nedostatak detaljnijeg prikaza pojma nacionalne sigurnosti bitno je utjecao Barry Buzan koji je proširio i opisao pojам nacionalne sigurnosti te je podijelio na tri razine i to na:

1. Individualnu razinu
2. Nacionalnu ili državnu razinu
3. Međunarodnu razinu

¹⁹ Grizold, Anton 1994, "The concept of National security in the contemporary world" International Journal on World Peace 11 (3)

²⁰ Tatalović, Siniša 1996, Upravljanje u političkim sustavima i sustavima obrane. Zagreb: Defimi, str.144

Govoreći o Buzanovim razinama nacionalne sigurnosti državna ili nacionalna razina istaknuta je kao najvažnija te iz nje proizlaze ostale dvije. Također područja koja ističe kao iznimno bitnima za uspostavu nacionalne sigurnosti i njezinog opstanka su:

1. vojno područje uključujući ofenzivne i defenzivne sposobnosti,
2. političko područje koje uspostavlja institucije, politički sistem, ideologiju i stabilnost države,
3. gospodarsko područje karakterizirano prirodnim bogatstvima, tržistem i nastojanjem uspostave držve blagostanja,
4. socijalno područje koje određuje kulturu, jezik, tradiciju i nacionalni identitet naroda unutar nacionalne države,
5. područje zaštite okoliša koje označava čuvanje biološke osviještenosti te očuvanja ekologije teritorija na kojem narod određene nacionalne države prebitava.²¹

Primarni cilj državne sigurnosti jest osiguranje trajnosti njezinoga političkog sistema, tj. ustavnog poretku zemlje. Taj je interes najdirektnije vezan uz interes elite (klase) na vlasti, koja ga u svim društvima nastoji priključiti kao interes cijelog društva. Ako se interesi elite i stanovništva u tome razilaze, postavlja se pitanje legitimnosti postojeće elite i legitimnosti revolucije, kojoj cilj može biti rušenje postojeće elite (klase) na vlasti, ali je često mnogo širi i smjera na obaranje (promjenu) ustavnog poretku. Treba primijetiti da naše isticanje sigurnosti vladajuće elite prije nego države (koja je mistična apstrakcija) sadrži dva problema sigurnosti: vanjski koji se odnosi na strane intervencije, regionalne konflikte između suprotstavljenih elita (što povremeno vodi ka separatizmu i građanskim ratovima), kao i vertikalne konflikte između elita i masa (koje se često ispoljavaju u pobunama, terorizmu i gerilskim pokretima).²²

Prema mišljenju Spykmana, pozicija koju država zauzima u svijetu i njezin odnos prema drugim centrima moći predstavljaju njezin problem sigurnosti. Zato se međunarodni položaj države i njezina nacionalna sigurnost neprestano snažno prožimaju.²³

²¹ Tatalović, Siniša (1996), Upravljanje u političkim sustavima i sustavima obrane. Zagreb: Defimi, str. 145-146

²² HETTNE, B. (1984), Approaches to the Study of Peace and Development, Tilburg, Tilburg University, str. 64

²³ SPYKMAN, N. J. (1944), The Geography of Peace, New York, Brace and Co.

3. Analiza sigurnosnih politika država zapadnog balkana

3.1 Bosna i Hercegovina

Jedan od ključnih problema u Bosni i Hercegovini, od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, svakako je stvaranje zajedničkog odbrambeno - sigurnosnog sistema. Taj problem sa sobom donosi i uspostavljanje zajedničke sigurnosne politike Bosne i Hercegovine. „Problem leži u tome što Bosna i Hercegovina još uvijek nema zaokružen sistem nacionalne (državne) sigurnosti, što proističe iz oslikavanja državne strukture i na sigurnosni sektor. Akt o sigurnosnoj politici je osnov kako za prevenciju tako i represiju modernih sigurnosnih izazova svake demokratske države. Prethodno navedene značajke je moguće posmatrati kao jasan indikator da istraživanje njegove preduge izrade i usvajanje uz političke kompromise, koja je itekako nedopustiva, ima naučnu, stručnu, ali i društvenu opravdanost. Jedno od rješenja koje se nameće, ali lahko ne ostvaruje, su evropske integracije koje bi značile usklađivanje svih zakonskih akata sa evropskim, i poštivanje principa Evropske unije.²⁴

Bosna i Hercegovina kao pre-demokratska država koja se nalazi u procesu tranzicije, sa svim unutrašnjim protivrječnostima političke, etničke, ekonomске, kulturne i druge naravi, nastoji oblikovati novi model razvoja demokratije i njenih institucija, primjereno razvoju svih savremenih civilizacijskih društava.²⁵ Traži se takva priroda transformacije koja treba dati odgovarajući okvir u iznalaženju najoptimalnijih rješenja i objektivnom sagledavanju svih zapreka različitog karaktera i intenziteta koje još uvijek opterećuju bosansko-hercegovačku društvenu zbilju. Afirmacija i brisanje razlika prošlosti između građana i naroda Bosne i Hercegovine, ujedno je i put za reafirmaciju svih demokratskih načela koja daju važan poticaj stabilnosti političkog sistema u Bosni i Hercegovini, jer, niti jedan politički sistem ne može egzistirati ukoliko on u kontinuitetu ispoljava nestabilne sigurnosne tendencije koje dovode u pitanje osnovne vrijednosti društva. Euroatlanske integracije nameću nam niz potrebnih izmjena u svim sferama društva, kako bi Bosna i Hercegovina postala dio jedne velike zajednice, čime bi joj se pružile različite mogućnosti razvoja, ali i svojevrsna zaštita svih

²⁴ Halilović – Kibrić, Nerma, Razvoj sigurnosne politike Bosne i Hercegovine u svjetlu euroatlanskih integracija, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu, Stručni članak

²⁵ Ahić, J. 2004, Dokument o sigurnosnoj politici Bosne i Hercegovine - "Conditio sine qua non" Kriminalističke Teme, III (3-4), str. 358

društvenih i državnih vrijednosti. Svi unutrašnji problemi s kojima se Bosna i Hercegovina susreće, čine je nepouzdanim sigurnosnim subjektom međunarodnih odnosa. Na osnovu navedenog može se zaključiti da kreiranje politike sigurnosti postaje veliki izvor utjecajnih varijabli u odnosu prema problemima same nacionalne sigurnosti.²⁶ Zbog toga se kao jedino rješenje nameće stvaranje kvalitetne i efikasne politike sigurnosti, koja će dovesti do stvaranja povoljne klime za napredak Bosne i Hercegovine na putu ka Evropskoj uniji.

Područje Jugoistočne Evrope možemo svrstati u jedno od najdinamičnijih područja kako po odvijanju društvenih procesa u svakoj državi pojedinačno, tako i u okviru subregija. Proces tranzicije koji se odvija već nekoliko godina na tom području predstavlja veliki problem, jer tranzicija je mnogo složeniji problem od puke strukturalne promjene unutrašnje društvene i političke organizacije. Tranzicioni put prema Evropskoj uniji (EU) predstavlja problem za sve zemlje regije, a posebno za Bosnu i Hercegovinu, prvenstveno zbog njene složene državne organizacije.

Dakle, značajan broj država u tranziciji suočava se sa problemima koji ih destabiliziraju unutar samih njih, a one, kao takve, djeluju kao destabilizirajući faktor na regionalnom pa i kontinentalnom nivou. S druge strane, nosioci savremenih sigurnosnih rizika tendiraju ka homogenizaciji, užem povezivanju i uspostavljanju jasnih i provjerenih standarda u ostvarivanju svojih ciljeva.²⁷

Bosna i Hercegovina kao i svaka druga moderna demokratska i pravna država, putem institucionalnih, sigurnosnih i ostalih zaštitnih mehanizama treba obezbijediti zaštitu teritorijalnog integriteta i suvereniteta, političku samostalnost i međunarodni subjektivitet, te ostale vrijednosti pred svim oblicima vanjskog i unutrašnjeg ugrožavanja. Sa svim državnim atributima trebaju se stvarati demokratsko-sigurnosni uslovi za sprovođenje vladavine zakona s osnovnim ciljem obezbjeđenja opće klime za društveno-ekonomski, socijalni, kulturni, i svaki drugi razvoj građana i bosanskohercegovačkog društva u cjelini. Na taj način se dolazi do centralnog pitanja kojom politikom osigurati stabilnost i sigurnost u razvoju Bosne i Hercegovine? To je sigurnosna politika, koja svoje uporište ima u već navedenim ustavno-pravnim rješenjima. Dakle, svaka organizirana država koja je prevashodno politička organizacija oblikuje i razvija niz politika (ekonomska, vanjska, odbrambena, ekološka, kulturna, itd.) koje zavisno od prilika i okolnosti mogu imati odgovarajući utjecaj na stanje

²⁶ Buzan, B. 1991, People, States and Fear; An Agend for International Security Studies in the Post-Cold War Era. London: Harvester Wheatsheaf, str. 4

²⁷ Isto, str.60

sigurnosti u državi. Sve one čine sigurnosnu politiku na nivou države. Znači iz globalnog koncepta sigurnosne politike, proizlaze sve naznačene i druge politike (Ahic, 2004, str. 361).

Dakle, samo jedna demokratska, objektivna, pragmatična, efikasna i provodiva sigurnosna politika (sa ciljevima, snagama, sredstvima, dinamikom operacionalizacije, itd.), i njenom djelotvornom implementacijom i donošenjem ostalih racionalnih odluka u konkretizaciji operativnih zadataka, omogućit će političkim strukturama vlasti u Bosni i Hercegovini, da oblikuju jednu poželjnu demokratsku i sigurnosnu zajednicu (Masleša, 2002, str. 30).

Istovremeno, to je način da se kroz praktični aktualitet institucionalnih mehanizama čije se aktivnosti moraju odvijati u ustavno-zakonskim i političkim neutralnim okvirima, daje puni doprinos u održavanju stabilnosti i sigurnosti političkog sistema u Bosni i Hercegovina. Jedino se na taj način može stvarati klima o sposobnosti i efikasnosti u zaštiti osnovnih vrijednosti bosansko-hercegovačkog društva.²⁸

Bosna i Hercegovina po svom geostrateškom položaju i ukupnim karakteristikama predstavlja bitan faktor stabilnosti i sigurnosti regionala, Evrope i šire. Takav geostrateški položaj i ukupan razvitak demokratskih procesa u savremenom svijetu utjecali su na opredjeljenje Bosne i Hercegovine za uključivanje u regionalne, evropske, evroatlantske i svjetske ekonomske, političke, sigurnosne i ostale integracije. BiH je do sada članica svjetskih, evropskih i regionalnih integracija, kao što su: Ujedinjeni narodi (UN), Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju (OESE), Vijeće Evrope i Pakt za stabilnost jugoistočne Evrope. Prema tome, BiH je izrazila spremnost za potpuno prihvatanje prava i obaveza koji pripadaju porodici ravnopravnih evropskih i evroatlantskih država i na tim osnovama učešće i aktivan doprinos kolektivnoj sigurnosti kroz pridruživanje evropskim organizacijama i programu Partnerstva za mir.

U skladu sa Ustavom BiH i Odbrambenom politikom BiH, zaštita suvereniteta i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine podrazumijeva ukupnu organiziranost, pripremljenost i funkcioniranje svih snaga i subjekata za zaštitu njene teritorije.

²⁸ Ahić, J. 2004, Dokument o sigurnosnoj politici Bosne i Hercegovine - "Conditio sine qua non" Kriminalističke Teme, III(3-4), str. 352

Organizacijski, zaštita suvereniteta i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine predstavlja skup institucija i funkcija kojima se ostvaruje unutarnja i vanjska sigurnost.

Zaštita suvereniteta i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine se ostvaruje kroz:

1. Odvraćanje potencijalnog agresora od preuzimanja agresije
2. Sprečavanje strategijskog iznenađenja
3. Uspješno vođenje rata i
4. Borbu protiv terorizma.²⁹

Odvraćanje potencijalnog agresora zasniva se na efikasnosti političko-ekonomskih sistema BiH, njenom ravnopravnom integriranju u institucije i organizacije međunarodne zajednice, visokoj motivaciji oružanih snaga i naroda i pod najnepovoljnijim uslovima, adekvatno organizovanim i osposobljenim oružanim snagama, pripremljenim varijantama odbrane od agresora i ratnom savezništvu. Sprječavanje strategijskog iznenađenja ostvaruje se neprekidnim praćenjem i procjenjivanjem pokazatelja agresije i preuzimanjem odgovarajućih aktivnosti na osiguravanju i zaštiti potrebnih snaga, mjera i postupaka za efikasno izvršavanje strategijskog dočeka napada i preuzimanju uzvratnog udara.³⁰

3.2 Srbija

Strategija nacionalne sigurnosti potvrđuje privrženost Republike Srbije opštim demokratskim vrijednostima, međunarodnom pravu i poštovanju sopstvene državotvorne tradicije. Opredjeljenja iskazana u Strategiji nacionalne sigurnosti izražavaju spremnost Republike Srbije da u okviru Organizacije ujedinjenih nacija, evropskih i drugih međunarodnih organizacija i regionalnih struktura, doprinosi izgradnji i unapređenju sopstvene, regionalne i globalne sigurnosti. Strategija nacionalne sigurnosti daje analizu okruženja Republike Srbije, identificuje izazove, rizike i prijetnje sigurnosti, utvrđuje nacionalne interese, određuje ciljeve, osnovna načela i elemente politike nacionalne sigurnosti i definiše strukturu, načela funkcionisanja i odgovornosti u okviru sistema sigurnosti.

Republika Srbija je opredjeljena da na osnovama razvoja demokratskih procesa, evropske spoljnopolitičke orientacije i politike saradnje i jačanja mjera povjerenja u regionu

²⁹ Dostupno na: <http://www.mod.gov.ba/files/file/dokumenti/vojnadoltrina/vojnadoltrina.pdf>, datum preuzimanja (21.05.2018)

³⁰ Isto

izgrađuje sopstvenu sigurnost što je čini značajnim činiocem regionalne sigurnosne saradnje i pouzdanim partnerom u međunarodnim odnosima. Bez obzira na pozitivne rezultate u jačanju sigurnosnog položaja Republike Srbije i dalje postoje značajni izazovi, rizici i prijetnje njenoj sigurnosti. Posljedice višegodišnjeg građanskog rata vođenog na prostorima nekadašnje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, međunarodne izolacije Savezne Republike Jugoslavije i NATO bombardovanja, izraženi problemi tranzicije, kao i ključni problemi globalne i regionalne sigurnosti u znatnoj meri se reflektuju na sigurnost Republike Srbije i mogu ugroziti njenu stabilnost i mir. Izazovi, rizici i prijetnje sigurnosti Republike Srbije imaju kompleksan karakter, pa se sa sličnim sadržajem, obimom i intenzitetom mogu ispoljiti na globalnom, regionalnom i nacionalnom nivou. Polazni kriterijum u razmatranju i navođenju izazova rizika i prijetnji jeste težina posljedica po sigurnost Republike Srbije koje bi mogle da nastanu u slučaju njihovog ispoljavanja.³¹

Protivpravno jednostrano proglašena nezavisnost Kosova predstavlja najveću prijetnju sigurnosti Republike Srbije. Nametanje jednostranog rješenja suprotno Povelji UN i međunarodnom pravu doprinosi da taj prostor postane dugotrajni faktor nestabilnosti u regionu. Poštovanje ljudskih i manjinskih prava i sprovođenje demokratskih standarda, naročito u pogledu sigurnosti i zaštite srpskog i drugog nealbanskog stanovništva, održivog povratka prognanih i interno raseljenih lica i decentralizacije Kosova i Metohije, ne ostvaruje se u skladu sa proklamovanim ciljevima međunarodne zajednice. Nepovoljan razvoj stanja sigurnosti i primjena „Sveobuhvatnog predloga za rješenje statusa Kosova“ (Ahtisarijev plan), koji nije prihvaćen u Savjetu bezbednosti Ujedinjenih nacija, može da izazove eskalaciju nasilja na Kosovu i Metohiji i postane izvor rizika i prijetnji sigurnosti Republike Srbije i destabilizacije regiona. Tome doprinosi i formiranje paravojnih, tzv. Kosovskih sigurnosnih snaga koje predstavljaju ozbiljnu prijetnju postajećem režimu regionalne kontrole naoružanja i ugrožavaju ravnotežu u regionu. Sigurnost Republike Srbije može da bude ugrožena i oružanom pobunom, kao specifičnim oblikom oružanog sukoba motivisanog neustavnom i nasilnom težnjom za promjenom granica. Takođe, sporovi uz upotrebu oružja mogu nastati i kao posljedica eskalacije terorizma i graničnih, teritorijalnih i drugih sporova. Terorizam je jedan od najvećih rizika i prijetnji za globalnu, regionalnu i nacionalnu sigurnost.³²

³¹ Dostupno na:

http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/Strategija%20nacionalne%20bezbednosti%20Republike%20Srbije.pdf, datum preuzimanja (28.06.2018.)

³² Isto

Savremeni terorizam je globalan po svom obimu, a povezan je i sa nasilnim vjerskim ekstremizmom. U uslovima globalnog terorizma, Republika Srbija može biti meta terorističkog djelovanja, kako neposredno tako i korišćenjem njene teritorije za pripremu i izvođenje terorističkih akcija u drugim zemljama. Sa stanovišta sigurnosnih rizika i prijetnji sa kojima se suočava Republika Srbija, posebno je značajna veza terorizma sa svim oblicima organizovanog, transnacionalnog i prekograničnog kriminala.

Bitno je istaći da je jedan od problema sa kojima je suočena sigurnosna politika Republike Srbije svakako i sukob na osnovu vjerske i etničke pripadnosti, koji su korijene našli u prošlosti, odnosno ratu koji je zadesio ove prostore. Također, ekonomski tokovi su jedan od vodećih prijetnji, jer je i Srbija suočena s nedostatkom finansija, pa se takve tenzije odražavaju i na sigurnost.

3.3 Crna Gora

Sistem i struktura nacionalne bezbjednosti Crne Gore definisani su okvirima pravnog poretku države i to: Strategijom nacionalne bezbjednosti³³ i Strategijom odbrane Crne Gore.³⁴

Crna Gora, svjesna historijskih tokova, svog geostrateškog položaja, odnosa na međunarodnoj bezbjednosnoj i političkoj sceni i prijetnji i rizika po nacionalnu bezbjednost, Strategijom je definisala dva bezbjednosna interesa. Prvi je nacionalni interes, u čijem je fokusu očuvanje bezbjednosti, mira i stabilnosti, poštovanja ljudskih prava i stvaranje društvenih prilika za prosperitetan razvoj svakog građanina. Ispunjavanje prvog interesa zadatak je koji od države i njenih organa i službi traži punu posvećenost, znanje i efikasnost i predstavlja veliki izazov. Crna Gora nema namjeru da nacionalni interes ispunjava i štiti metodama suprotnim međunarodnom pravu i dobrim običajima, što podrazumijeva da se zalaže za poštovanje principa demokratije i pravila međunarodnog pravnog porekta. Poštujući navedene principe, država ostavlja iza sebe princip rješavanja sporova sukobima i prihvata princip mirnog rješavanja sporova. Napušta balkanske stranputice i svoj nacionalni interes štiti demokratskim sredstvima, u skladu sa međunarodnim standardima. Stoga je crnogorski sistem nacionalne bezbjednosti spremam danas da odgovori na tradicionalne prijetnje i izazove, ali isto tako „čini sve kako bi bio spremam da se odupre i uspješno odgovori i na moguće asimetrične prijetnje poput sajber napada, širenja propagande i dezinformacije, koje imaju potencijal ne samo da paralizuju osnovne sisteme i funkcije države, već da izazovu nestabilnost i paniku.“³⁵

Geopolitički položaj Crne Gore karakteriše pripadnost međunarodnim i regionalnim cjelinama. Posebno treba naglasiti regionalne odnose, jer su oni kroz istoriju često bili kamen spoticanja u odnosima država regiona i povod za sukobe koji su eskalirali ratovima. Ključ uspjeha Crne Gore u evroatlantskim integracijama jeste regionalna stabilnost. Nema stabilne i bezbjedne Crne Gore, bez stabilnog i bezbjednog regiona. S obzirom da je država članica NATO-a, pa samim tim i na većem stepenu sigurnosti od država regiona koje to nisu sada, ima veoma važan zadatak, da doprinese širenju bezbjednosti u regionu po najvišim standardima. Gradeći međunarodne odnose u oblasti bezbjednosti, država je kroz članstvo u

³³ Strategija nacionalne bezbjednosti, (Službeni list Crne Gore, br. 75/08)

³⁴ Strategija odbrane Crne Gore (Službeni list Crne Gore, br. 79/08)

³⁵ I. Mašulović, A. Savić, D.Crnčec, 2010, Evroatlanske integracije sistema bezbjednosti, Fakultet Humanističkih studija Donja Gorica, Podgorica, str. 54.

NATO-u članica mnogih misija i programa kojima daje doprinos stvaranju i održavanju svjetskog mira. Treba pomenuti da se radi o misijama pod okriljem UN, NATO i EU. Takođe, ostvarivanjem saradnje u bilateralnim odnosima sa državama na principu jednakosti, uz prethodno pomenuti angažman stvara reformisan i stabilan sistem nacionalne bezbjednosti.

Uprava policije sa svojim odsjecima i službama ima najširi spektar dejstava u nacionalnom sistemu bezbjednosti. Ona obavlja poslove u vezi sa obezbjeđivanjem opšte, lične i imovinske sigurnosti i zaštite građana. Sprečava i suzbija sve oblike kriminala posebno organizovanog kriminala, terorizma, proliferacije oružja za masovno uništenje, krijumčaranje ljudi i opojnih droga. Nosilac je poslova na zaštiti državne granice vršeći poslove kontrole prelaska lica i prevoznih sredstava i robe. Ostvaruje međunarodnu saradnju, posebno u oblasti policijskih poslova sa INTERPOL-om, preko NCB Podgorica i na bilateralnom nivou sa partnerskim službama drugih država.³⁶

Bezbjednosni izazovi i prijetnje po nacionalni sistem bezbjednosti Crne Gore su višestruki i složeni. Tome doprinosi istorijski kontekst prostora Baklana, koji je samo u posljednjem vijeku imao šest ratova širih razmjera i više sukoba manjeg intenziteta. Odgovor na pitanje što je to na Balakanu specifično što uzrokuje česte sukobe, treba tražiti u nacionalnoj, etničkoj, vjerskoj, ekonomskoj, socijalnoj i kulturnoj razlici ljudi koji žive na ovom prostoru. Mnogi su faktori kao što se da zaključiti, koji čine razlike, ali to ne znači nužno da oni dovode do sukoba. Političke elite na ovim prostorima i često miješanje spoljašnjeg faktora za posljedice su imale da se navedene razlike koriste ne kao prednost različitosti za suživot, već kao osnov i motiv za pokretanje sukoba. Ovako se stvara posebno pogodno tle za razvoj ekstremizma utemeljenog na ideologiji terorističkih grupa i širanje lažnih vijesti i propagande.³⁷

Danas je Crna Gora članica UN, NATO i OEBS, a u statusu je zemlje kandidata za članstvo u EU i nalazi se se u fazi pregovora. Na međunarodnom planu navedena članstva i procesi podrazumijevaju aktivnosti i odgovornost države. Tako je ona danas učesnica mnogih misija čijim učešćem daje doprinos uspostavljanju i očuvanju svjetskog mira. Pripadnici organa i službi nacionalnog sistema bezbjednosti danas aktivno učestvuju u misiji ISAF – Resolut support u Avganistanu, čiji je dio od 2010. godine, EU NAFOR ATALANTA nastale kao odgovor EU na rastući nivo piraterije i oružanih pljački na morskom prostoru tzv. „Roga Afrike“ i u Indijskom oceanu. Potom, EUTM Mali koju je Savjet EU 2014. godine formirao

³⁶ Banićević, Nikola, Nacionalna bezbjednost i globalni izazovi, MATICA, br. 74, Ijeto 2018.

³⁷ Isto

kao misiju Zajedničke bezbjednosne i odbrambene politke, kao podršku obuci i reorganizaciji vojnih snaga Malija. VCG učestvuje u misiji EU EUTM u R.Mali od maja 2014. godine, sa jednim logističkim oficirom, u misiji MINURSO - Misija Ujedinjenih nacija za referendum u Zapadnoj Sahari (United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara – MINURSO) koja je uspostavljena Rezolucijom Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1991. godine. VCG učestvuje u Zapadnoj Sahari sa dva oficira. Naši pripadnici u ovoj misiji su angažovani u sastavu timova vojnih posmatrača UN, koji realizuju patrole radi sagledavanja situacije i izvještavanja nadležnih tijela UN.³⁸

Spektar izazova, rizika i prijetnji je širok. Karakterišu ga brze promjene, nepredvidivost, složenost i umanjenje značaja geografskog rastojanja. Region je još uvijek opterećen događajima iz prošlosti i neriješenim problemima što može prouzrokovati nestabilnost na manjim područjima. Kao posljedica smanjenja vojnih efektiva u regionu, integracije zemalja u NATO i EU i razvijanja politike povjerenja, saradnje i partnerstva, opasnost od vojne prijetnje Crnoj Gori danas je značajno smanjena, ali se u budućnosti ne može isključiti. S obzirom na položaj Crne Gore, na bezbjednost mogu negativno uticati krize u neposrednom okruženju, ali i u širem području, naročito u području koje obuhvata Bliski istok, Kavkaz i sjevernu Afriku. Na navedenim prostorima, koji su destabilizovani krizama, sukobima, demografskim rastom i smanjivanjem strateških resursa (voda, energija), sve je izraženje ispoljavanje transnacionalnih prijetnji i prenošenje kriza prema evropskom kontinentu. Intenziviranje transnacionalnih rizika i prijetnji u regionu i šire, a prije svega međunarodni terorizam i organizovani kriminal mogu negativno uticati na nacionalnu bezbjednost Crne Gore. Međunarodni terorizam i organizovani kriminal predstavljaju ozbiljnu prijetnju međunarodnom miru i bezbjednosti. Ove pojave, bez obzira je li njihov izvor u neposrednom okruženju ili van njega, realni su bezbjednosni rizici i prijetnje za Crnu Goru. Organizovani kriminal i posljedice koje on donosi (destabilizacija državnih institucija, narušavanje pravnog poretku, narušavanje ekonomskog sistema i korupcija) predstavljaju bezbjednosni rizik za Crnu Goru. Bezbjednosni rizici i prijetnja Crnoj Gori takođe su: krijumčarenje opojnim drogama, oružjem, ilegalne migracije, trgovina ljudima i proliferacija oružja za masovno uništenje. Posljedice procesa globalizacije kao i problemi tranzicije: rastuća globalna razlika između bogatih i siromašnih zemalja sa političkim posljedicama te neravnopravnosti, kao i ekonomski i socijalni problemi, mogu negativno uticati i na

³⁸ Dostupno na: Ministarstvo odbrane Crne Gore – http://www.mod.gov.me/rubrike/Mirovne_misije, datum preuzimanja (18.09.2018)

ekonomski interes i razvoj Crne Gore. Prirodne, tehničko-tehnološke, hemijske, biološke, nuklearne i radiološke katastrofe, epidemije, kao i posljedice terorizma mogu stvoriti rizike i prijetnje po bezbjednost Crne Gore. Višak zastarjelog naoružanja i municije predstavlja značajan bezbjednosni rizik za Crnu Goru. Ekološke prijetnje svjetskoj bezbjednosti proizilaze iz niza problema kao što su: globalno zagrijavanje, količina emisije štetnih gasova, uništavanje ozona, smanjenje plodnih poljoprivrednih površina i rezervi pitke vode. Navedeni problemi mogu narušiti stabilnost i bezbjednost pojedinih dijelova svijeta, a takvi poremećaji se mogu odraziti i na globalnu bezbjednost, pa tako i bezbjednost Crne Gore. Crna Gora, povećanjem korišćenja informatičkih tehnologija, postaje ugrožena u području informatičke bezbjednosti. Saobraćajna infrastruktura, telekomunikaciona mreža, zdravstveni i socijalni sistem, finansijski sistem i snabdijevanje su samo neka od područja, čije se funkcionisanje može ograničiti ili potpuno paralizati djelovanjem kompjuterskog kriminala.³⁹

Crna Gora je spremna da odgovori na rizike i prijetnje po nacionalnu i međunarodnu bezbjednost, izvršavajući sljedeće četiri misije:

1. Odbrana: Crna Gora razvija i održava svoju sposobnost da zaštitи i odbrani svoj suverenitet, granice, teritoriju, vazdušni prostor, morski prostor i stanovništvo od prijetnji i korišćenja sile strateških razmjera. Sposobnost zaštite i odbrane podrazumijeva: održavanje kredibilnog odbrambenog kapaciteta; efikasan i fleksibilan sistem unutrašnje bezbjednosti; visoke standarde opremanja i obuke; stepen spremnosti koji se može prilagođavati razvoju situacije i interoperabilne snage, sposobne da zajednički djeluju sa snagama drugih država.

2. Održavanje i unapređivanje unutrašnje bezbjednosti, zaštitom ustavnog poretku, demokratskog političkog sistema, ljudskih prava i osnovnih sloboda i drugih ustavno-pravno obezbjeđenih vrijednosti, te sa održavanjem unutrašnje stabilnosti. Za uspješno održavanje unutrašnje bezbjednosti Crne Gore od posebnog značaja je bezbjednost i zaštita granica koja se ostvaruje sistemom integriranog upravljanja granicama i saradnjom sa drugim zemljama, a doprinosi efikasnijoj borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala.

3. Upravljanje vanrednim situacijama izazvanim prirodnim katastrofama, ekološkim, tehničkotehnološkim, hemijskim, biološkim, nuklearnim i radiološkim katastrofama, epidemijama, kao i posljedicama terorizma i drugih hazarda koji mogu stvoriti rizike i

³⁹ Strategija nacionalne bezbjednosti ("Sl. list Crne Gore", br. 75/08 od 08.12.2008), str.2

prijetnje po bezbjednost Crne Gore i regionala. Učestvovaće u pružanju pomoći na međunarodnom planu u slučaju prirodnih, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća ugroženim.

4. Učešće u međunarodnim mirovnim i humanitarnim operacijama pod vodstvom UN, NATO i EU: Crna Gora je odlučna da pruži doprinos izgradnji i očuvanju mira na regionalnom i globalnom nivou. Pri donošenju odluka o učešću u međunarodnim mirovnim i humanitarnim operacijama vodiće se računa o međunarodno-pravnoj osnovi mandata, integracionim ciljevima Crne Gore, raspoloživim resursima, lokaciji kriznog žarišta i uticaju na nacionalnu bezbjednost.⁴⁰

3.4 Hrvatska

Članstvom u Organizaciji Sjevernoatlantskog ugovora (NATO) i Europskoj uniji ostvareni su važni vanjskopolitički i sigurnosni ciljevi te stvoreni uvjeti koji Republici Hrvatskoj omogućuju dodatne ekonomski, političke i sigurnosne razvojne prilike.

Sopstvenim djelovanjem, u korelaciji s mnogim međunarodnim procesima, postignuta je visoka razina sigurnosti koja Republici Hrvatskoj omogućuje uravnoteženi razvoj. Međutim, vanjske i unutarnje prijetnje, rizici i izazovi mijenjaju se kontinuirano i brzo, vrlo su složeni, povezani i često nepredvidivi, čime se stvara potreba za stalnim razvojem nacionalne sigurnosne politike i sposobnosti odgovora na promjene.

Republika Hrvatska izvodi svoje nacionalne interese iz temeljnih vrednota definiranih Ustavom i vizije, polazeći od vlastitoga geostrateškog i geopolitičkog položaja te stanja i trendova u međunarodnom okružju:

- Sigurnost stanovništva te teritorijalni integritet i suverenitet Republike Hrvatske temeljni su preduvjeti opstojnosti države u svim njezinim funkcijama.
- Dobrobit i prosperitet građana najvažniji su pokazatelj kvalitete i uspješnosti države, demokratskog političkog sustava i stabilnog društva.
- Nacionalni identitet, međunarodni ugled i utjecaj omogućuju Republici Hrvatskoj sudjelovanje u međunarodnim procesima i u oblikovanju povoljnoga međunarodnog okružja.

⁴⁰ Isto, str.4

- Ravnopravan položaj, suverenitet i opstanak hrvatskoga naroda u Bosni i Hercegovini, položaj hrvatske nacionalne manjine u drugim državama te Hrvati u iseljeništvu uživaju osobitu skrb i zaštitu Republike Hrvatske.⁴¹

Evidentno je da je u neposrednoj okolini Republike Hrvatske u posljednje vrijeme stanje stabilno, moguća krizna žarišta koja mogu negativno djelovati na sigurnost i stabilnost Republike Hrvatske i dalje postaje. Iako Republika Hrvatska trenutno nije suočena s direktnom prijetnjom, određeni procesi u njenoj okolini predstavljaju sigurnosne rizike koji mogu imati potencijal prerastanja u direktnu prijetnju sigurnosti i stabilnosti Republike Hrvatske.

S obzirom na opasnost s kojom je suočena Republika Hrvatska, vojna prijetnja u regiji će u dužem periodu biti bitno smanjena, ali ne i potpuno eliminisana. „Vjerojatnost međudržavnog vojnog sukoba svedena je na minimum, ali i dalje postoji mogućnost nastajanja sukoba niskog intenziteta na određenim područjima u regiji. S obzirom na položaj Republike Hrvatske, na njezinu stabilnost i sigurnost mogu negativno utjecati krize u njezinom neposrednom susjedstvu, ali i u širem području, posebno na području koje obuhvaća južno Sredozemlje/sjevernu Afriku, Bliski istok i Kavkaz. Na navedenim prostorima, koji su destabilizirani krizama, sukobima, te visokim demografskim rastom i smanjivanjem dostupnih resursa (voda, energija), sve je izraženije djelovanje transnacionalnih prijetnji i prenošenje kriza prema europskom kontinentu“.⁴²

Veliki problem na ovom području je i organizovani kriminal, zatim destabilizacija institucija, mito i korupcija. Zatim, krijumčarenje oružjem, droga i migracije.

Opći sigurnosni cilj Republike Hrvatske je izgradnja pretpostavki i uvjeta za slobodan, pravedan i stabilan politički, ekonomski i socijalni razvoj hrvatskog društva, u saradnji i međusobnoj usklađenosti s drugim demokratskim državama. On će se ostvarivati putem postignuća sljedećih posebnih sigurnosnih ciljeva: Uspostava, razvoj i provedba odgovarajućih politika, mjera, aktivnosti i institucija na sigurnosnom području – sadržajno primjerenih zahtjevima za uspješno prevladavanje suvremenih i budućih sigurnosnih rizika i prijetnji za Republiku Hrvatsku. Izgradnja povoljnoga međunarodnoga sigurnosnog okružja

⁴¹ Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske Hrvatski sabor, NN 73/2017, 2017

⁴² Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_32_692.html, datum pristupanja (12.07.2018)

na regionalnoj i globalnoj razini kroz uključivanje u međunarodne sigurnosne integracije i suradnju s drugim demokratskim državama.⁴³

3.5 Makedonija

Republika Makedonija nalazi se u središnjem dijelu jugoistočne Europe i predstavlja geografsko raskršće između Europe, Azije i Afrike, a to je jako bitno za njen razvoj. Međutim, kada situaciju sagledamo sa druge tačke gledišta, odnosno sa sigurnosne, na jednom od raskršća na glavnim cestama znači veću mogućnost pojave i prisutnosti terorizma, ilegalnih migracija, trgovine drogom, osobama i oružjem, kao redovite transnacionalne opasnosti, što dovodi do aktivne saradnje sa susjednim zemljama.

Strateško sigurnosno okruženje Republike Makedonije značajno se promijenilo i poboljšalo u posljednjih nekoliko godina demokratski. Promjene u zemljama jugoistočne Europe i podrška NATO-u i EU-u imaju povećan utjecaj u euroatlantskim integracijskim procesima. Ove pozitivne promjene stvaraju suvremeni politički i sigurnosni krajolik na Zapadnom Balkanu gdje se mir, saradnja, ekonomski i demokratski razvoj između država vidno poboljšavaju i doprinose napretku cijele regije, ali i napretku Republike Makedonije. Regija, kojoj pripada ta zemlja, još uvijek je opterećena neriješenim pitanjima i suočava se sa složenim sigurnosnim rizicima. Republika Makedonija je svjesna utjecaja globalnih strateških promjena i iracionalnosti i nedovoljne učinkovitosti izoliranog sigurnosnog sustava. Sistem odbrane malih i ekonomski nedovoljno moćnih zemalja postaje sve osjetljiviji na globalne promjene. Zato Republika Makedonija je još više predana izgradnji sistema zajedničkih vrijednosti i sudjelovanje u kooperativnim oblicima i aktivnostima kolektivnih sigurnosnih sistema s krajnjim ciljem - ulazak u NATO i EU.⁴⁴

Republika Makedonija nije suočena s direktnom konvencionalnom prijetnjom svojoj nacionalnoj sigurnosti, ali takve prijetnje ne bi trebale biti isključene ili zanemarene. „Oprezni i spremni suočiti se s prijetnjama svojoj nacionalnoj sigurnosti i kontinuirano će pratiti globalne trendove i razvojne mogućnosti te unapređenje potrebnih obrambenih i sigurnosnih sposobnosti i kapaciteta. Članstvo u NATO-u i EU-u snažan je motivirajući faktor za sveobuhvatne reforme nacionalne sigurnosti u Republici Makedoniji. Republika Makedonija

⁴³ Isto

⁴⁴ Dostupno na: <http://morm.gov.mk/wp-content/uploads/2013/12/BELA-KNIGA-NA-ODBRANATA.pdf> , datum pristupanja (23.06.2018)

je u potpunosti spremna preuzeti obveze i odgovornosti kao članica NATO-a, kao i za početak pristupnih pregovora. Promatrano iz perspektive Republike Makedonije, NATO je ključni stup savremene euroatlantske sigurnosne arhitekture, dok je EU smatra se glavnom pokretačkom snagom demokratskog, ekonomskog i socijalnog razvoja cijelog europskog kontinenta. Kada se sve zemlje ove regije integriraju u euroatlantsku obitelj, može se govoriti o ujedinjenoj Europi, za slobodnu i demokratsku uniju ravnopravnih država članica.⁴⁵

Dakle, politika nacionalne sigurnosti složen je i međuzavisni skup mjere, aktivnosti, planove i programe koje Republika Makedonija poduzima u svrhu zaštite, održavanja i promicanja sigurnosti Republike Makedonije i njezinih građanima, u skladu s raspoloživim resursima i uz aktivnu suradnju s međunarodnom zajednicom. Ona sistemski sadrži političku, ekonomsku, odbrambenu, unutarnju sigurnost, socijalna, ekološka i druga područja.

Kada je riječ o ciljevima i smjernicama za provođenje politike nacionalne sigurnosti, glavni i dugoročni cilj politike nacionalne sigurnosti je zaštita, održavanje i promicanje sigurnosne situacije države, stvarajući ambijent za ostvarivanje nacionalnih interesa Republike Makedonije.

Da bi se postigao ovaj cilj potrebno je poduzeti i kontinuirano održavati i promiću se sljedeće mjere i aktivnosti:

- održavanje i poboljšanje učinkovitosti i objektivnosti sredstava i metoda za prikupljanje podataka i informacija od značaja za sigurnost, kvalitetu i kontinuiranu stručnu analizu sigurnosnog okruženja, za aktivno sudjelovanje u njegovom stvaranju i sprječavanju rizika i opasnosti;
- održavanje i promicanje odgovarajućih sigurnosnih sposobnosti i sposobnosti za sprečavanje, minimiziranje i uklanjanje sigurnosnih rizika i opasnosti za rješavanje sukoba i kriznih situacija;
- održavanje i poboljšanje razine spremnosti državnih tijela
- nadležnost i usklađivanje propisa, pravila i postupaka za pravodobno usklađivanje, upravljanje, kao i za učinkovit, pravdoban i odgovarajući odgovor na sigurnosne rizike i opasnosti;

⁴⁵ Isto

- Kontinuirano obrazovanje stručnjaka koji će svojim stručnim znanjem pridonijeti učinkovitija provedba politike nacionalne sigurnosti;
- Razvoj granične službe koja će učinkovito kontrolirati granicu i granicu izvan zakonskih graničnih prijelaza, spriječiti sve vrste ilegalne trgovine, izgraditi kapacitete i jedinstvene procedure za suradnju i uzajamnu pomoć sa susjedima, regijom i međunarodnom zajednicom. Granična služba bi također trebala osigurati kontinuirano poboljšanje odnosa povjerenja i međusobne suradnje s lokalnim stanovništvom, kao i da se uzme u obzir zastupljenost etničkih zajednica u njenom sastavu i
- usmjeravanje sigurnosnog sustava na postizanje interoperabilnosti drugim, sličnim sustavima u demokratskim državama u Europi.⁴⁶

Politika nacionalne sigurnosti Republike Makedonije temelji se i trebala bi se rukovoditi sljedećim smjernicama:

- aktivno i stvarno uključivanje u međunarodne napore za stvaranje i poboljšanje mira i sigurnosti, budući da je sigurnost nedjeljiva i ne ovisi samo o jednoj državi;
- suvereno pravo na samoobranu i jamčenje vlastite sigurnosti s pravom na vlastitu odluku o pridruživanju Uniji;
- pravo da ne prihvati određene obveze i ugovore koji će se procijeniti kao da će ugroziti sigurnost Republike Makedonije i / ili imati negativan učinak na sigurnost drugih država;
- usklađenost nacionalne sigurnosti s ustavnim i pravnim rješenjima, kao i međunarodnim standardima i ratificiranim međunarodnim sporazumima;
- uključivanje u nacionalno zakonodavstvo i diplomatsku aktivnost svih susjeda - općeprihvaćenih normi i standarda u svim područjima međunarodnog prava i njihova dosljedna primjena u praksi;
- posebne sigurnosne institucije, iako još uvijek imaju ključno mjesto⁴⁷

⁴⁶ Dostupno na: <http://morm.gov.mk/wp-content/uploads/2017/11/Nacionalna-koncepcija-za-bezbednost-i-odbrana.pdf>, datum pristupanja (03.08.2018)

⁴⁷ Isto

Uloga u savremenom razumijevanju sigurnosti više nije isključivo odgovorna za zaštitu, održavanje i izgradnju sigurnosnog okruženja i stanja. Stoga, procjena, mjere i aktivnosti za zaštitu, održavanje i promicanje treba promatrati kao sistem složenih i međusobno ovisnih faktora, kao što su politički, ekonomski, odbrambeni, unutarnji sigurnosni, socijalni, okolišni i drugi.

Zatim, neke od mjer su i :

- trajna demokratska i civilna kontrola i nadzor institucija i ovlasti čije aktivnost je sigurnost i obrana države;
- prevencija, odnosno mjeru i aktivnosti koje omogućuju sprječavanje rizika, opasnosti i krize, njihovo pravovremeno prepoznavanje i uklanjanje;
- koordinacija mjeru, aktivnosti i sigurnosnih kapaciteta primjenom pravodobne i svrshishodne uporabe sposobnosti i resursa za rješavanje kriza, kao i mogućnost davanja ili primanja pomoći i suradnje, i
- trajna odgovornost državnih tijela, kao i sudjelovanje u ostvarivanju politike nacionalne sigurnosti lokalne samouprave, političke stranke i drugi pravni i gospodarski subjekti, nevladin sektor i druga udruženja, kao i svi građani, u skladu s njihovim položajem i ulogom u društvu.⁴⁸

⁴⁸ Isto

3.6 Albanija

Albanija se sve više integrira u složen i međusobno ovisan svijet, gdje su unutarnje i vanjske opasnosti usko povezane. Suočavanje s tim rizicima zahtijeva pristup nacionalne i integrirane politike, što koristi resurse Oružanih snaga Republike Albanije (FA), agencije za provedbu zakona i obavještajne službe. FA je glavna institucija odbrane ove zemlje. Oni imaju ustavni prostor za pripremu i uključivanje u sve strateške sigurnosne scenarije, u vodećim, podržavajućim ili saradničkim ulogama. Vojna se snaga koristi, ovisno o slučaju, u vrijeme mira, napetosti, krize i rata.

FA je koncipirana, izgrađena i korištena kao NATO snaga. U smislu resursa je ograničena, FA će se učvrstiti fokusirajući se na ljudsku moć, a ne na sisteme teškog naoružanja i kompleksa opreme. Mala, učinkovita i profilirana sila će se usmjeriti na vojni kapacitet s kojim će Albanija garantovati zaštitu suvereniteta i integriteta te će ispuniti svoje obveze prema Sjevernoatlantskom ugovoru.

Stalno rastuće potrebe uslužnog društva i stalna profesionalizacija Oružanih snaga stvaraju optimalne uvjete za njihovu dodatnu ulogu u služenju i podršci građanima civilne vlasti. Proširenje spektra AF angažmana u uvjetima mira u službi su važan cilj. Agencije za provedbu zakona i obavještajne institucije igraju temeljnu ulogu u predviđanju, preventivni i prijetećim rizicima nacionalne sigurnosti.

Državna policija ima temeljnu ulogu u teritorijalnom nadzoru, sigurnom upravljanju i granicama i u postupanju u slučaju civilnih vanrednih situacija. Uspješno ispunjenje ove misije također se mora ostvariti produbljivanjem i širenjem saradnje s Oružanim snagama. Veliki broj središnjih, lokalnih i privatnih struktura policijske prirode je smetnja učinkovita provedba državne policijske misije. Potrebno je preispitati ulogu tih struktura, u svrhu obavljanja određenih sigurnosnih funkcija, ali bez policijskih ovlasti.⁴⁹

Geografski položaj Albaniju smješta na tranzitnu kartu narkotika porijeklom iz Azije, kao i bliskim opasnostima koje proizlaze iz nestabilnosti na Bliskom istoku i Sjevernoj Africi.

Također, evidentni su i unutarnji politički i vjerski sukobi, različiti oblici prometa i ilegalne imigracije. Albanija je jedna od zemalja u kojima je razvoj telekomunikacija, pristup internetu i informatizacija društva vrlo brzo napredovala.

⁴⁹ Dostupno na:

http://www.mod.gov.al/images/PDF/strategija_sigurise_kombetare_republike_se_shqiperise.pdf, datum pristupanja (26.08.2018)

Povećanje komunikacije dodana je vrijednost u razvoju gospodarskog i društvenog razvoja zemlje, ali ga istodobno izlaže opasnostima kibernetičke prirode s državnim i nedržavnim akterima. Cyber napadi imaju potencijal za to da ozbiljno naruše razmjenu informacija u javnim, telekomunikacijskim i javnim institucijama finansijskog i bankarskog sistema, što dovodi do prekida vitalnih usluga.

Jedan od ključnih problema Albanije je i terorizam, javlja se kao posljedica članstva u NATO-u. Međunarodni terorizam dominira spektrom asimetričnih prijetnji i predviđa se da će se pojaviti izravna prijetnja sigurnosti regije.

Pitanje sigurnosti Makedonije i sigurnosna situacija na Balkanu, kao cjelina sigurnosti, se uvijek smatralo bitnim u geopolitičkom ogledalu Europe. Dinamika u sigurnosnim događajima u Republici Makedoniji, osobito u razdoblju nakon neovisnosti, rezultat je odnosa između različitih etničkih zajednica i političkih faktora – na polju unutrašnjosti kao i utjecaj susjednih zemalja, SAD-a, zemalja svijeta u EU i EU kao cjelini - u vanjskom planu.

Utjecaj spoljašnjih faktora naročito je važan u Euroatlantskim integracijama države - kao jedan proces koji traje duže od dva desetljeća i ima snažne implikacije za sigurnost zemlje. U ovom razdoblju, Makedonija na najbolji način može osjetiti učinke koji proizlaze iz raznolikosti i interesa najmoćnijih snaga u Evropi i EU politički entitet. Ovaj proces traje od trenutka kada je Republika Makedonija stekla nezavisnost od bivše Jugoslavije, intenziviran je u postupku za međunarodno priznavanje države i održavanja intenziteta kao i preuzimanja uvjeta zajedničkih euroatlantskih integracijskih procesa.⁵⁰ Zaključujemo da je Sjeverno-atlanski savez (NATO) jedan od ključnih sigurnosnih faktora ove zemlje.

U vrijeme globalnih veza između država u kojima se nalazi izražena potreba za većom (ukupnom) integracijom u Evropi je nemoguće da bilo koja evropska država gradi nezavisni i izolirani pristup sigurnosnim pitanjima. Dakle, sigurnosni izazovi i prijetnje s kojima se suočava država su u korelaciji sa unutrašnjim i spoljašnjim događajima kao ključnim parametrima za definisanje stanja sigurnosti u zemlji.

U tom kontekstu, Al-Rodhan identificira jedanaest izazova nacionalne sigurnosti u dinamičnom i međuzavisnom svijetu:

⁵⁰ Rajkovčevski, Rade NDËRTIMI I POLITIKËS SË SIGURISË: RASTI I REPUBLIKËS SË MAQEDONISË, str. 15

1. Promjena globalnih struktura moći, opadanje stanja i regionalni sukobi.
2. Utjecaj sigurnosti stanovništva na rast migracija i krize sa izbjeglicama.
3. Revolucija i sigurnost informacijske tehnologije države.
4. Interakcije transcivilizacije.
5. Povećanje ekonomskog rasta i energetske sigurnosti.
6. Transnacionalni organizovani kriminal.
7. Nedržavni akteri, terorizam i asimetrični ratovi.
8. Proliferacija.
9. Privatizacija osiguranja.
10. Zdravlje, bolesti i bio-sigurnost.
11. Sigurnost životne sredine.⁵¹

⁵¹ Nayef R.F., Al-Rodhan. 2008, *The Three Pillars of Sustainable National Security in a Transnational World*. Berlin: LIT

4. Važnost institucija i sigurnosni izazovi

4.1 Utjecaj formalnih i međunarodnih institucija na razvoj sigurnosnih politika

Tablica 1. Usporedni prikaz rezultata istraživanja stavova o izvorima ugrožavanja u EU, Sloveniji i Hrvatskoj (od najveće do najmanje prijetnje).⁵²

Europska Unija (2000)	Europska Unija (2001)	Slovenija (1999)	Slovenija (2001)	Hrvatska (2006)	Hrvatska (2008)	Hrvatska (2011)
1. organizirani kriminal	1. slabo gospodarenje	1. droge, narkomanija	1. droge, narkomanija	1. organizirani kriminal	1. organizirani kriminal	1. slabo gospodarenje
2. nesreća u nuklearnoj elektrani	2. ugrožavanje životne sredine	2. kriminal	2. kriminal	2. slabo gospodarenje	2. terorizam	2. kriminal
3. terorizam	3. zaostajanje u znanosti i tehnologiji	3. ekološke katastrofe	3. prometne nesreće	3. zaostajanje u znanosti i tehnologiji	3. prirodne katastrofe (potresi, poplave i slično)	3. zaostajanje u znanosti i tehnologiji
4. etnički sukobi u Europi	4. prirodne nesreće – elementarne nepogode	4. nezaposlenost	4. nezaposlenost	4. uništavanje okoliša	4. nesreća u nuklearnoj elektrani	4. socijalni nemiri
5. konvencionalni rat u Europi	5. rasprodaja društvenog bogatstva	5. pad nataliteta	5. ekološke katastrofe	5. socijalni nemiri	5. izravni oružani napad druge države	5. uništavanje okoliša
6. svjetski rat	6. tehnološke nesreće	6. gospodarski problemi	6. siromaštvo	6. prirodne i tehnološke nesreće	6. epidemije	6. terorizam
	7. kriminal	7. širenje i moguća upotreba oružja za masovno uništenje	7. konvencionalni rat u Europi	7. širenje i moguća upotreba oružja za masovno uništenje
	8. socijalni nemiri	17. terorizam	17. terorizam	8. terorizam	8. slučajno ispaljenje nuklearnog projektila	8. prirodne i tehnološke nesreće
	9. vojna ugrožavanja	19. vojna agresija druge države	19. vojna agresija druge države	9. vojna ugroženost od drugih zemalja	9. svjetski rat	9. vojna ugroženost od drugih zemalja

U tablici 1. prikazani su rezultati sedam istraživanja percepcije ispitanika koja su provedena na razini Europske Unije, u Sloveniji i Hrvatskoj. Iz podataka je vidljivo da su u tri istraživanja, u kojima je organizirani kriminal ponuđen kao jedan od mogućih izvora ugrožavanja, građani percipirali upravo njega kao najveći sigurnosni izazov. U tri istraživanja, umjesto organiziranog kriminala, kao izvori ugrožavanja ponuđeni su kriminal, droga i

⁵² Smerić, Mišetić i Rihtar (2008:346); Tatalović i Bilandžić (2005:17); Matika i Ogorec (2008:180); Živković, Flanjak i Ceranić (2007:151-160); Smerić, Mišetić i Rihtar (2008:345); Savić (2012:237).

narkomanija, ali su i u tim studijama te pojave svrstane među najveće prijetnje. Samo je u jednom istraživanju kriminal (općenito) svrstan vrlo nisko, na sedmo mjesto, najvećih izazova. Nasuprot tome, vojna ugroženost i agresija mahom su svrstavani na posljednja mjesta te je, kako navode Tatalović i Bilandžić (2005:17), došlo do radikalna pomaka s vojnih na nevojna ugrožavanja.

Metodologija ocjenjivanja reforme sigurnosnog sektora⁵³

POLJE PROMATRANJA		POLJE 1	POLJE 2	POLJE 3	POLJE 4	POLJE 5
OCJENA 1 Fokusira se na pravne norme i lošu praksu	Ustavni i zakonski okvir (Ustav, primarni zakoni o kriterijima, akterima i javnoj administraciji)	<i>Indikator: postojanje primarnih zakona:</i> primarni zakoni za određeni kriterij nije usvojen (npr. za generalnu transparentnost primarni zakoni su Zakon o slobodi pristupa informacijama, Zakon o zaštiti tajnih podataka i Zakon o zaštiti ličnih podataka)				
	Implementacija (rezultati implementacije)	<i>Indikator: sadržaj primarnih zakona je u skladu sa standardima demokratske civilne kontrole i standardima ljudskih prava:</i> ako neki od primarnih zakona postoji, a odredbe tog zakona nisu u skladu sa međunarodnim standardima, posebno kada se tiče demokratske civilne kontrole i zaštite ljudskih prava. U isto vrijeme, ako postoji primarni zakon o kriterijumu, dok primarni zakoni o akterima (poput Zakona o odbrani) nije u skladu sa zakonom o kriteriju, tako da limitira implementaciju tog kriterija u praksi.				
	Administrativni kapaciteti za implementaciju	<i>Indikator: frekventnost, kvantitet i kvalitet loše prakse:</i> postoji raširena loša praksa. Sprovodi se sistemsko i sistematsko narušavanje ljudskih prava. Sistemsko narušavanje ljudskih prava se odnosi na kršenja ljudskih prava od strane institucija, dok se sistematsko narušavanje odnosi na velik broj kršenja ljudskih prava i njihovu učestalost. Slučajevi ozbiljne loše prakse nisu neuobičajeni.				

⁵³ Stojanović, Sonja 2012, Security Sector Reform Index: Measuring to Advance Demokratization“ in BCSP and DCAF „Almanac on Security Sector Oversight in the Western Balkans“, Beograd

	<p>ključni zakoni ili nisu u skladu sa demokratskom civilnom kontrolom ili standardima zaštite ljudskih prava, relevantna sekundarna legislativa ne posjeduje odredbe koje bi garantovale usluge i zaštitu u skladu sa standardima demokratskog rukovođenja.</p> <p><i>Indikator:</i> odgovorni odjel zadužen za implementaciju određenog kriterija ne postoji ili ne radi svoj posao u skladu sa standardima demokratskog rukovođenja.</p> <p><i>Indikator: adekvatnost resursa i upravljanja materijalnim i ljudskim resursima neophodnih za implementaciju kriterijuma:</i> relevantne organizacijske jedinice nisu opremljene sa adekvatnim kvantitetom i kvalitetom materijalnih i ljudskih resursa za obavljanje svojih poslova na efikasan način.</p>
Vrijednosti	<p><i>Indikator: organizacijska (insitucionalna) kultura</i> ne stimuliše sankcionisanje za kršenje ljudskih prava. Postoji stalni otpor reformama.</p> <p><i>Indikator: ponašanje/percepcija javnosti:</i> javnost nema povjerenja u državne institucije i zbog toga se ne usuđuju da zahtijevaju implementaciju određenog kriterija (npr. prijavljivanje kršenja ljudskih prava nevladinim organizacijama, a ne institucijama)</p>

Reforma odbrane u Bosni i Hercegovini je jedna od najuspješnije provedenih reformi nakon rata. Netom po uspostavljanju mira, Bosna i Hercegovina je imala tri potpuno odvojene vojske, koje su do tada bile u sukobu jedna sa drugom. Danas su Oružane snage Bosne i Hercegovine ujedinjene pod jedinstvenim lancem komande i podređene civilnim vlastima, sa Predsjedništvom Bosne i Hercegovine kao vrhovnim komadantom (Zakon o Odbrani, Član 11). Slična transformacija se dogodila u obavještajnom sektoru, što je rezultiralo uspostavljanjem jedinstvene obavještajno-sigurnosne strukture. Ovi primjeri ukazuju na predanost državnih vlasti i međunarodne zajednice u procesima reforme sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini. Prijenos nadležnosti sa entiteskog na državni nivo nije bio dobrovoljan proces, pogotovo kada je riječ o reformi vojske.

Snažan pritisak međunarodne zajednice rezultirao je usvajanjem zakona potrebnih za reformu odbrane, kao i za formiranje jedinstvene vojne sile. Sličnu situaciju imamo i u obaveštajnoj reformi, te u reformi poreznog i carinskog sistema. Osim u slučaju policije, prijenos nadležnosti u pitanjima odbrane i sigurnosti sa entiteta na državne vlasti je nastavljen. Ovo je omogućilo uspostavljanje parlamentarnih komisija za nadzor nad sigurnosnim sektorom i drugih oblika demokratske kontrole, a samim tim i snažniju demokratsku kontrolu nad ovim sektorom.⁵⁴

Dvije parlamentarne komisije su uspostavljene tokom 2003. i 2004. godine sa ciljem da doprinesu ovim nastojanjima. To su Zajednička komisija za sigurnost i odbranu i Zajednička sigurnosno – obaveštajna komisija za nadzor nad radom Obaveštajno – sigurnosne agencije Bosne i Hercegovine. U istom periodu, uspostavljena su i dva nova ministarstva u Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, Ministarstvo odbrane i Ministarstvo sigurnosti. Svako od uspostavljenih ministarstava ima nadležnosti po pitanjima sigurnosti. Druge institucije uspostavljene su da nadoknade propuste sadržane u Ustavu. Uspostavljanje Granične policije Bosne i Hercegovine u 2001. godini (prvobitno nazvana Državna granična služba), predstavljalo je odgovor na pitanje zaštite i kontrole međunarodnih granica koje je ranije bilo u nadležnosti entitetskih i kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova.

Nakon uspostavljanja državnog Suda i Tužilaštva u 2001. godini, uočena je potreba da se uspostavi policijska agencija na državnom nivou. To je vodilo uspostavljanju Državne agencije za istrage i zaštitu Bosne i Hercegovine (SIPA – State Investigation and Protection Agency) u 2002. godini. Integracija poreskog i carinskog sistema, otjelovljena u državnoj Upravi za indirektno oporezivanje, dala je značajan doprinos poboljšanom nadzoru nad indirektnim porezima, kao i nad ukupnim nacionalnim prihodima.⁵⁵

Enorman utjecaj relevantnih međunarodnih aktera na politike država Zapadnog Balkana, možemo promatrati kroz dva integrativna procesa: pridruživanje NATO-u i Europskoj Uniji. Nakon više od dvadeset godina od raspada bivše države nesumnjivo se trebamo zapitati kakvi su pokazatelji politike širenja demokratije i primjene neoliberalnog modela ekonomске politike, ne samo prema Hrvatskoj, koja je kao punopravna članica EU-a od a 2013. „izvučena“ iz koncepta regije, već i prema ostalim zemljama Zapadnog Balkana.

⁵⁴ Vetschera, H. and Damian, M., 2006, Security Sector Reform in Bosnia and Herzegovina: The Role of the International Community, International Peacekeeping, vol. 13, no. 1.

⁵⁵ Dostupno na: <http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/pregled-reforme-SSR-u-BiH-final.pdf>, datum preuzimanja (27.09.2018)

Dugogodišnja sigurnosna i politička kriza na prostoru Zapadnog Balkana ostavila je neizbrisiv trag na političke, društvene i gospodarske odnose zemalja u regiji, ali i na njihove odnose s međunarodnom zajednicom. Nakon raspada bivše Jugoslavije novonastale države regije postaju područje izvoza demokracije, objekt geopolitike enlargementa, ali i engagementa Sjedinjenih Američkih Država i Europske Unije te međunarodnih finansijskih institucija koje kao vanjski akteri moderiraju krizom u regiji. Nakon više od dvadeset godina od raspada bivše države nedvojbeno se trebamo zapitati kakvi su učinci politike širenja demokracije i primjene neoliberalnog modela ekonomске politike, ne samo prema Hrvatskoj već i prema ostalim zemljama Zapadnog Balkana.⁵⁶

Novi svjetski poredak kao postideološko doba vrlo je optimistično najavio Francis Fukuyama⁵⁷ svojom tezom o kraju povijesti, konačnom trijumfu zapadne liberalne demokracije koja u posthladnoratovskom svijetu postaje dominantan politički svjetonazor koji će se nezaustavljivo proširiti na veći dio svijeta. Prema Fukuyami, „kraj povijesti“ predstavlja „kraj ideološke evolucije čovječanstva“, a u posthladnoratovskom razdoblju uspostavljen je širok i značajan konsenzus o legitimnosti liberalne demokracije i mogućnosti njezine univerzalne primjene kao „konačnog oblika ljudske vladavine“. Novi svjetski poredak bitno je obilježen procesom globalizacije kao dominantnom odrednicom posthladnoratovskog svijeta te globalnom dominacijom SAD-a koji povratno snažno određuje globalizacijske procese.

Globalizacija „kao postrevolucionarna, epohalna transformacija nacionalnog i internacionalnog“ koja mijenja paradigmu klasične teorije moći i vlasti ubrzano transformira ulogu nacionalne države koja gubi suverenitet, pri čemu raste utjecaj transnacionalnih korporacija, međunarodnih institucija i organizacija, posebice finansijskih, vojno-političko-gospodarskih saveza te civilnoga društva. Iako nacionalne države ostaju središnji subjekti međunarodnih odnosa, rastući utjecaj navedenih aktera čija se moć ne zasniva na prisili, već upravo na usavršenoj logici ekonomске moći i globalnog djelovanja, bitno ograničava njihovu ulogu.⁵⁸

⁵⁶ Dostupno na: <https://www.geopolitika.news/analize/balkan-propast-zapadnih-politika/>, datum pristupanja (16.09.2018)

⁵⁷ Fukuyama, Francis 1989, The End of History“, National Interest

⁵⁸ Beck, Ulrich 2004. Moć protiv moći u doba globalizacije: nova svjetskopolitička ekonomija, ŠK, Zagreb, str.89

Neuralgični prostor bivše Jugoslavije, koji se terminološki određuje kao Zapadni Balkan je politička sintagma koju je nakon 2000. godine u upotrebu uvela Europska Unija, definirajući svoju strategiju proširenja na države nastale raspadom bivše Jugoslavije.

Zapadni Balkan obuhvata prostor bivše države bez Slovenije, ali s Albanijom („pet minus jedan plus jedan“) te se u tom kontekstu izvorno odnosi na države Procesa stabilizacije i pridruživanja. Takva kontekstualizacija regije zapravo definira regionalni pristup i politiku proširenja Europske Unije prema ovim državama, koje do 2000. nisu imale nikakve institucionalne odnose s Europskom Unijom. Nakon mukotrpnih pregovora koji su trajali šest godina, Hrvatska je pristupila Europskoj Uniji. Makedonija je službena kandidatkinja za članstvo od 2005., a taj status s vremenom je dodijeljen i Crnoj Gori (2010.) te Srbiji (2012). Albanija, Bosna i Hercegovina te Kosovo (UNMIK) potencijalne su države kandidatkinje koje se nadaju ubrzaju integracijskoga procesa.

Posebno su ratovi na prostoru bivše Jugoslavije tokom devedesetih godina rezultirali trajnom nestabilnošću u regiji Zapadnoga Balkana, kao i nedovršenom političkom, gospodarskom i društvenom tranzicijom, zbog čega se integracija prostora u Europsku Uniju i NATO odvija usporeno, opterećena brojnim izazovima. Zemlje Zapadnog Balkana i dalje se promatraju kao isključena regija te se uglavnom procjenjuju na osnovi odstupanja od Zapadne Europe, bilo da je riječ o prošlosti, ili pak o sadašnjosti, koja je iznjedrila sve teškoće zemalja u regiji u procesu njihova prihvaćanja europskog (zapadnog) sistema vrijednosti. Proces integracije ovih zemalja drugačiji je od tijeka integriranja drugih postkomunističkih zemalja u Srednjoj i Istočnoj Europi, uglavnom zbog posljedica etničkih sukoba koji su rezultirali zastojem u procesu demokratizacije, gospodarskom stagnacijom te sigurnosnom destabilizacijom regije. Naime proces pridruživanja zemalja Zapadnog Balkana Europskoj Uniji i NATO-u znatno je usporeniji, ne samo zbog slabosti zemalja u regiji, kako se često ističe, već i zbog višedimenzionalnih unutarnjih problema Europske Unije, međutim geopolitički je podjednako značajan.⁵⁹

Dakle, nacionalni uzlet i stvaranje samostalnih država na Zapadnom Balkanu podudaraju se s vremenom kreativnog samouništenja „legitimnog“ ustroja svijeta kojim vladaju nacionalne države i rastuće uloge novih globalnih aktera: uz SAD-e i EU sve je

⁵⁹ Polović, J., „Jugoistočna Europa na razmeđi interesa velikih sila, Međunarodne studije, 2012., god. XI, br. 1, str. 98

izraženiji utjecaj međunarodnih finansijskih institucija koje u kontekstu globaliziranog neoliberalizma uvode nova pravila tržišne igre.⁶⁰

Naime, nove države, nastale u razarajućim okolnostima ratnih sukoba, istovremeno se smještaju u međunarodni kontekst novog svjetskog poretka, što ih čini višestruko ovisnim o globalnim akterima, bilo da je riječ o stjecanju i očuvanju samostalnosti, odabiru vanjskopolitičkih ciljeva, tranzicijskih strategija i razvojnih modela, ili pak izloženim njihovim geopolitičkim promišljanjima i potezima. Novonastale države regije koje možemo označiti kao „slabe“ (fragile states) zbog određenih institucionalnih, ali i brojnih funkcionalnih nedostatka u stjecanju samostalnosti postaju područje izvoza demokracije, objekt geopolitike enlargementsa, tj. širenja zapadnog ekonomskog, političkog i sigurnosnog poretka, kao i engagementa SAD-a i EU-a, koji kao vanjski akteri moderiraju krizom u regiji.⁶¹ Dakle, poravnanje svijeta na Zapadnom Balkanu obuhvatilo je vrlo različite strategije promicanja demokracije, uključujući nametanje demokratije silom.

Provođenje političkih uslova Europske Unije (Kopenhaški kriteriji), koji su za regiju dopunjeni sa nekoliko dodatnih političkih zahtjeva (saradnjom s Haškim sudom, regionalnom saradnjom, borbom protiv korupcije te reformom državne uprave i pravosuđa), postala je zadani politički okvir unutar kojeg se provode transformacija, modernizacija i europeizacija država Zapadnog Balkana. Preduvjet je ulaska u EU, što je za države regije prestižni nacionalni cilj, usvajanje *acquis communautairea*, kojem se prilagođava nacionalni pravni sustav na način preslikavanja europskih normi, institucionalnih okvira i pravila (*copy-paste*), pri čemu se ne propituju mogućnosti apsorpcije niti se uvažavaju specifičnosti postkonfliktog stanja regije.

Kao što ističe Milardović, modernizacija se odvija upravljana „odozgo“ prema dolje, pri čemu se vesternizacija Zapadnog Balkana kao periferije „temelji na prihvaćanju demokracije i tržišnoga gospodarstva kao liberalnog i neoliberalnog recepta na globalnoj razini“.⁶² Transformacijski procesi na Zapadnom Balkanu, jednako kao i u drugim postkomunističkim zemljama na istoku Europe, višedimenzionalni su i usmjereni na promjenu ne samo političkog sustava već i gospodarske strukture i društvenog mentaliteta; oni

⁶⁰ Beck, Ulrich 2004, Moć protiv moći u doba globalizacije: nova svjetskopolitička ekonomija, ŠK, Zagreb, str.14

⁶¹ Gligorov, V., „Transition, Integration and Development in Southeast Europe“, Ekonomski pregled, 2007., 58 (5-6), str. 285.

⁶² Milardović, A. 2009, Zapadni Balkon, Pan Liber, Zagreb, str. 94

obuhvaćaju „raznovrsne međuzavisne procese transformacije parcijalnih političkih, privrednih, socijalnih i kulturnih sistema”.⁶³

Naime rješavanje konflikata (conflict resolution) i izgradnja mira (peace building) u regiji odvijali su se usporedno s nacionalnom i državnom emancipacijom niza novih država, pri čemu je uloga međunarodnih aktera bila osobito naglašena. Vrijednosti liberalnih demokracija poput ljudskih i manjinskih prava, pluralizma, stabilnih političkih institucija i slobode tržišta postali su ključni uvjeti za priznanje novonastalih država, oblikovanje njihovih političkih i gospodarskih sustava, kao i za pridruživanje euroatlantskim integracijama.

Nakon dvadeset godina može se zaključiti da je proces tranzicije država na Zapadnom Balkanu, koji se odvijao pod snažnim utjecajem međunarodne zajednice, ipak otkrio „rascjep između formalne normativno-institucionalne konstitucije demokracije i stvarne nedjelotvornosti, pa i nedemokratičnosti novouspostavljenih političkih sistema“⁶⁴

Cilj je politike uvjetovanosti modernizacija, europeizacija, demokratizacija i demokratska konsolidacija postkomunističkih zemalja, pa se u većini znanstvene literature, kao i u stručnim raspravama, uglavnom navodi da ovaj oblik međunarodnog utjecaja ima pozitivan, blagotvoran učinak na postautoritarnu demokraciju u državama u procesu pridruživanja euroatlantskim integracijama. Međutim sve veći broj autora (Pridham, Stiglitz, Goetz/Hitz, Bideleux)⁶⁵ propituje učinke međunarodnog utjecaja u obliku integracijskih procesa na stvarne dosege demokratizacije, posebice demokratske konsolidacije postkomunističkih zemalja. Naime obećanje članstva u euroatlantskim integracijama, koje uključuje finansijsku potporu zemljama kandidatkinjama, podrazumijeva neupitno ispunjenje političkih uvjeta koji katkad pretjerano ističu određena politička pitanja, što „otvara prostor za širenje jaza između političkih elita i masa“. Nadalje, prihvatanje političkih smjernica i sasvim konkretni zahtjevi za provođenje strukturnih reformi te usvajanje politika i procedura za njihovu primjenu (acquis communautaire) sve neposrednije zadiru u unutarnju politiku koja postaje podložna utjecaju međunarodnih institucija te podređena globalnim trendovima i ograničenjima, a poglavito u oblikovanje gospodarske politike.

⁶³ Merkel, W. 2011, Transformacija političkih sustava: Uvod u teoriju i empirijsko istraživanje transformacije, Biblioteka „Politička misao“, Zagreb, str. 53

⁶⁴ Lalić D.; Maldini, P.; Andrijašević, I., 2011, „Otupjelo oruđe: neprimjerenost tranzicijskog pojmovno-konceptualnog aparata za analizu konsolidacije demokracije u Hrvatskoj i drugim postkomunističkim zemljama“, Analji hrvatskog politološkog društva, 2011., svezak 7, br. 1, str. 31

⁶⁵ Pridham, G., „Implementacija europskih standarda demokracije u procesu pridruživanja EU: Usporedba Slovačke i Rumunjske“, Politička misao, 2002., svezak XXXIX, br. 4, str. 12

Insitucije koje su od velike važnosti za sigurnosnu politiku su svakako i mediji i nevladine organizacije. „Kada je veza između medija i države na neki način izazovna, tada se veza između medija i sektora sigurnosti može smatrati još interesantnijom podkategorijom. Nadalje, takva povezanost može dovesti do nekih specifičnih karakteristika u okviru institucionalnih reformi implementiranih u tranzicijskim društvima. Kako je već spomenuto, uključenost medija je osnovni element u svakom dobro upravljanom sektoru sigurnosti, jer samo transparentna i efektivna interakcija između ta dva sektora može doprinijeti implementaciji u upravljanju sigurnosnim sektorom. Premda se posljednjih godina pokazao napredak u vezi medija i institucija sigurnosti, može se reći da je veza između novinara i sigurnosnog sektora još izložena pritisku. Jedna od najvećih poteškoća u postizanju primjene navedenog modela odnosi se na razlike između medija i sigurnosti, koje se tiču uglavnom razlika u strukturama i različitim vrijednostima“.⁶⁶

4.2 Izazovi sa kojima se suočava sigurnosna politika zemalja Zapadnog Balkana

Svako ko se ozbiljnije upusti u promišljanje o sigurnosnim pitanjima našeg vremena, dakle, u analize onoga što jest ili što može biti prijetnja čovjeku ili čovječanstvu, lokalnim zajednicama ili čitavome svijetu – zasigurno će se naći pred bar dvije dileme u vezi sa izborom pristupa problemu.⁶⁷

Prva dilema se primarno odnosi na znanstveno-istraživački pristup sigurnosnim pitanjima: da li je produktivnije promišljanje i pristup detektovanim problemima:

a) deduktivno – na način da se krene od neupitno poznatih i definiranih pojava, od onoga što je općepoznato, pojавno sistematizirano i opisano, pa se sa teoretske ravni usmjeriti na društvenu praksu, na iznalaženje potvrda ili prepoznavanje pojava u nizu lokalnih i regionalnih sigurnosnih problema ili⁶⁸

b) opredijeliti se za induktivni pristup – na način da se deaktivacijom novih pojedinačnih pojavnih oblika sigurnosnih problema lokalnog karaktera (prateći, naravno, uzroke i uzročnike, rasprostranjenost, trajanje, dimenzije, intenzitet, frekvenciju, obim), tačnije i preciznije determiniraju i definiraju moguće prijetnje po globalnu sigurnost, s ciljem

⁶⁶ Marina Caparini, Media in Security and Governance, str. 26-29

⁶⁷ Termiz, Dž. 2009, Metodologija društvenih nauka, drugo dopunjeno izdanje. Lukavac: Grafit, str. 199-205

⁶⁸ Termiz, Dž, 2001, Osnovi metodologije nauke o socijalnom radu, str. 86-91

da se neke sigurnosno opasne manifestacije na vrijeme prepoznaju, otkriju, opišu, i objasne, dijagnosticiraju na osnovu čega bi se od strane subjekata društva i države preuzele određene i odgovarajuće radnje, mjere i postupci lokaliziranja (umanjivanja) sigurnosnog problema ili/i njegovog potpunog rješavanja i rješenja.⁶⁹

U svom radu „Kultura bezbednosti u savremenom konceptu bezbednosti“, Dalibor Kekić (2004) naizmenično upotrebljava sintagme „bezbednosni izazovi i pretnje“ i „pretnje i izazovi bezbednosti“. U poglavlju pod naslovom „Pretnje i izazovi bezbednosti i predimenzioniranje kulture bezbednosti“, on konstatiše da „proširenjem agende bezbednosnih izazova i pretnji, dolazi do pojave uobličavanja i preoblikovanja razumevanja bezbednosti“. Zatim dodaje slijedeće: „Povećanje spiska bezbednosnih pretnji najpre je izazvao čovek, svojim neracionalnim ponašanjem prema prirodi i prema ljudskoj vrsti i to ponajviše iz neznanja, ali i sebičnosti. Broj pretnji i izazova je uglavnom nastao zbog naglog tehnološkog i naučnog napretka, koji je iskorišćen u neželjene svrhe“⁷⁰

U nastavku tog poglavlja, on navodi poveći spisak savremenih prijetnji i izazova sigurnosti bez njihovog razdvajanja: proliferacija nuklearnog i konvencionalnog oružja, pojava i širenje raznolikih vrsta bolesti, zagađenje životne sredine, neravnomjerno crpljenje prirodnih bogatstava i raspoređenost materijalnog i dugovnog bogatstva, kao i neravnomjerni naučni i tehnološki razvoj, etnonacionalni, vjerski i unutardržavni konflikti i netrpeljivosti, nepoštovanje osnovnih ljudskih prava i nedemokratska vladavina državom, međunarodni teroristički pokreti i organizovani kriminal, demografska eksplozija i velike migracije i unifikacija i globalizacija kulture. Iako je relativno detaljno obradio sve navedene prijetnje i izazove bezbjednosti, Kekić se, ipak, nije upuštao u pojmovno određivanje ni „bezbednosnih izazova“ ni „bezbednosnih prijetnji“, a još manje „bezbjednosnih rizika“.

Dakle, "dobre državne institucije vrlo su učinkovito sredstvo za suzbijanje i sprečavanje korupcije, jer djeluju u skladu s općim interesima građana, čime grade prepostavke za jačanje povjerenja javnosti u svoj rad. U protivnom, baveći se sami sobom, koristeći se korupcijom i političkim klijentelizmom, nalazeći se u stalnom sukobu interesa, nositelji političke vlasti gube legitimnost u javnosti. "Dobra vlast" mora biti svjesna da

⁶⁹ Kriminalističke teme, Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Godište XIV, Broj 1-2, 2014. str. 93-143

⁷⁰ Kekić, Dalibor, Kultura bezbednosti u savremenom konceptu bezbednosti“, Bezbednost, 2/04, str. 236

povjerenje stečeno na izborima nije vječno nego da obvezuje na stalno dokazivanje tijekom cijelogra izbornog mandata.⁷¹

Organizirani kriminal u svojoj završnoj fazi etabliranja u nekoj državi pokazuje sva obilježja paralelnog sistema državnom sistemu, izvan kontrole javnosti i vlade, s brojnim članstvom koje djeluje u slojevitim strukturama, poput preduzeća, zbog čega se teško prepoznaće, otkriva i dokazuje – čime je opasnost od organiziranog kriminala mnogostruko veća od opasnosti koju izazivaju i najteža klasična krivična djela. Posebno treba imati u vidu da se organizirani kriminal transformiše i prilagođava novim trendovima, kao i krivičnopravnom reagovanju u cilju njegovog suzbijanja. Savremena kriminalna udruženja karakterizira vrlo fleksibilna organizacijska struktura koja se posve prilagođava uvjetima koji garantiraju u datom vremenu i prostoru najveću kriminalnu dobit, pa se teško uočava hijerarhijski niz.⁷²

Temelj svake borbe protiv organiziranog kriminala prepostavlja saradnju državnih organa gonjenja, prvenstveno policije i tužilaštva na nacionalnom nivou, kao i međunarodno povezivanje i saradnju. O ovoj činjenici govori i jedan prost uvid u važeće procesne zakone u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Srbiji, u kojima se jasno može uočiti koliko je značajna uloga ovih tijela, kao i od kolikog je značaja njihova međusobna saradnja u suprotstavljanju organiziranom kriminalu. Da bi se o ovom segmentu krivičnopravnog djelovanja stvorio što potpuniji utisak potrebno je ovu materiju obraditi sa svih aspekata koji nam daju multidisciplinaran pristup prilikom proučavanja pojave organiziranog kriminala.⁷³

Za promicanje adekvatne borbe protiv organiziranog kriminala bitno je izvršiti cjelokupnu analizu svih aspekata i faktora koji se nalaze u direktnoj vezi sa ovom negativnom društvenom pojmom. Svaka uređena društvena zajednica mora odrediti prioritetne zadatke, glavna usmjerenja, način djelovanja i odgovarajuću organizaciju policije i pravosuđa za borbu protiv organiziranog kriminala. Nastojanja usmjerena u ovom pravcu u posljednje vrijeme su veoma vidljiva, kako sa strane pravne nauke, tako i na polju djelovanja predstavnika države i državnih aparata i tijela zaduženih za ovu oblast.

⁷¹ Fukuyama, F. 2005, Izgradnja države. Vlade i svjetski poredak u 21. stoljeću. Zagreb: Izvori, str. 41

⁷² Modly, D., Korajlić, N., Kriminalistički rječnik, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2002, str. 501.

⁷³ Dostupno na: http://www.civitas.rs/05/article/pdf/Civitas05_article04.pdf, datum pristupanja (22.10.2018)

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ideja mira povezana je s načinom na koji ljudi djeluju među sobom i koji tip strukture društva omeđuje taj proces interakcije. Takvi procesi i strukture mogu se analizirati na svim razinama interakcije, od interpersonalne do transnacionalne.”

(Haavelsrud, 1996)

Ključni problemi sa kojima se suočavaju države Zapadnog Balkana u smislu novih izazova su, između ostalog mito i korupcija, terorizam, radikalizam, migracije, kriminal itd. To su razlozi zbog kojih je potrebna adekvatna promjena sigurnosne politike kako bi se ovo područje stabilizovalo.

Ono što predstavlja veliki problem napretku jeste činjenica da su u državama Zapadnog Balkana još uvijek zastupljene tenzije između država, a u Bosni i Hercegovini je prisutna nacionalna i vjerska napetost dvaju entiteta – Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Dakle, nakon više od dva desetljeća od raspada Jugoslavije, u državama Zapadnog Balkana još uvijek vladaju podjele na osnovu nacionalne, etničke i religijske pripadnosti.

Vijeće za vanjske odnose Sjedinjenih Američkih Država, izdalo je brošuru kao skup potencijalnih prijetnji za SAD u narednoj godini. Po stepenu rizika za sigurnost, regije su svrstane u 3 kruga. Bosna i Hercegovina se našla u krugu broj 3, zajedno sa ostalim zemljama Zapadnog Balkana. Strategijom EU za Zapadni Balkan ide se ka uspostavljanju zajedničkog ekonomskog prostora i pokretanju privrednog razvoja na Balkanu, a jedan od ciljeva je i bolje povezivanje regije Balkana sa EU. Prije prijema novih članica trebaju se riješiti regionalni konflikti, zaustaviti migraciju, uspostaviti stabilna demokratija i suzbiti organizovani kriminal.

Povjerenik EU za proširenje i susjedsku politiku Johannes Hahn rekao je da su Srbija i Crna Gora uradile najviše posla na evropskom putu. Crna Gora otvorila je 30 od 35 poglavljja, a Srbija 12. BiH još uvijek nema status kandidata, a nije ispunila ni upitnik koji je uslov za dobijanje kandidatskog statusa. U Strasburu je, dakle, izvršen pregled činjeničnog stanja, a na osnovu njega predstavljen je i okvirni plan djelovanja. Prema tom planu, Srbija i Crna Gora završavaju pristupne pregovore 2023. godine, a planirano je da članice EU postanu 2025.

Albanija i Makedonija otvaraju pristupne pregovore 2019. godine, a BiH 2024. godine. Bitno je naglasiti da navedeni datumi nisu rokovi, već predviđanja, a dinamika pridruživanja EU najviše će zavisiti od samih država i njihovog zalaganja da se pridruže EU.⁷⁴

Evropska komisija je 6.2.2018. godine usvojila strategiju za "Kredibilnu perspektivu proširenja i pojačan angažman EU sa Zapadnim Balkanom", potvrđujući evropsku budućnost regiona kao geostrateško ulaganje u stabilnu, snažnu i ujedinjenu Evropu zasnovanu na zajedničkim vrijednostima. Strategija jasno ističe prioritete i oblasti zajedničke pojačane saradnje, baveći se konkretnim izazovima s kojima se suočava Zapadni Balkan, a posebno potrebu za temeljnim reformama i dobrosusjedskim odnosima. Strategija jasno navodi da su vrata Evropske unije otvorena za daljnja pristupanja kada individualne zemlje budu ispunile kriterijume za članstvo. Evropska komisija ne mijenja svoju politiku proširenja - proces jeste i ostaje zasnovan na zaslugama. Svaka zemlja će biti ocijenjena prema svojim postignućima.⁷⁵

Osim korupcije, mita, organizovanog kriminala i narkotika, sve istaknutiji problem u posljednjem periodu su migracije. Krajem 2017. i početkom 2018. godine počeli su stizati izvještaji o pojačanom dolasku migranata u BiH. U ovu zemlju u sve većem broju počinju dolaziti migranti iz Pakistana, Afganistana, Sirije, Iraka te država sjeverne Afrike.

Možemo zaključiti da je za dalji napredak država Zapadnog Balkana najpotrebnije uspostaviti efikasnu, adekvatnu i dugoročnu sigurnosnu politiku. Samo na taj način bismo mogli razmišljati o sigurnosnoj uspostavi i napretku ovih zemalja. Dakle, bitno je uspostaviti ciljeve, snage, vrijednosti, finansijska sredstva itd. kako bi se takva politika i implementirala.

⁷⁴ Strategija Evropske unije za Zapadni Balkan, 2018. godine

⁷⁵ Dostupno na: http://www.dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/default.aspx?id=19396&langTag=bs-BA, datum pristupanja (22.11.2018)

BIBLIOGRAFIJA

KNJIGE:

1. Abazović, M. (2012). Državna bezbjednost. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
2. Abazović, M. (2012), Državna bezbjednost. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije. str.27.
3. Abazović, M. (2012), Državna bezbjednost. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije. str.52.
4. Abazović, M. (2012), Državna bezbjednost. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, str. 52.
5. Abdelrahman, M. (2015). Egypt's Long Revolution: Protest Movements and Uprisings. London i New York: Routledge.
6. Anton Grizold, Siniša Tatalović, Vlatko Cvrtila 1999, „Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti“, Zagreb, str.11.
7. Arnold Wolfers, Discord and Collaboration: Essays on International Politics (Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1962, Chapter Five, "The Goals of Foreign Policy," pp. 67- 80Herz, John 1950, Political Realism and Political Idealism, Chicago: University of Chicago Press).
8. Banićević, Nikola, Nacionalna bezbjednost i globalni izazovi, MATICA, br. 74, ljeto 2018.
9. Bauer, P. (2015). European-Mediterranean Security and the Arab Spring: Changes and Challenges. U: Bauer, P. (ur.). Arab Spring.
10. Baylis J. i Steve S. 2005, The Globalization of World Politics, 3rd ed, Oxford: Oxford University Press.
11. Beck, Ulrich 2004, Moć protiv moći u doba globalizacije: nova svjetskopolitička ekonomija, ŠK, Zagreb, str.14.
12. Beck, Ulrich 2004. Moć protiv moći u doba globalizacije: nova svjetskopolitička ekonomija, ŠK, Zagreb, str.89.

13. Beridan Izet (2009): Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo Grupa autora: Leksikon sigurnosti (2001.), DES, Sarajevo.
14. Beridan, Izet (2008).,Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo.
15. Bilandžić, M., (2012), Prema strategiji “nacionalne” sigurnosti Europske unije. Policija i sigurnost, 21 (1).
16. Buzan, B. (1991), People, States and Fear; An Agend for International Security Studies in the Post-Cold War Era. London: Harvester Wheatsheaf.
17. Collins, Allan (2010), Suvremene sigurnosne studije“, Politička kultura, Zagreb.
18. Cvrtila, V. (2004). Hrvatska i NATO. Zagreb: Centar za politološka istraživanja.
19. Diehl, P. F. (2008). Peace Operations, War and Conflict in the Modern World. Cambridge: Polity Press.
20. Dimitrijević, Vojin (1973), Pojam sigurnosti u međunarodnim odnosima. Beograd: Savremena administracija.
21. Edmunds, T. (2007). Security Sector Reform in Transforming Societies – Croatia, Serbia and Montenegro, Manchester and New York: Manchester University Press.
22. Fawcett, L. (2008). Regional Institutions. U: Williams, P. D. (ur.). Security Studies – An Introduction. London i New York: Routledge.
23. Fukuyama, F. (2005), Izgradnja države. Vlade i svjetski poredak u 21. stoljeću. Zagreb: Izvori.
24. Fukuyama, Francis (1989), The End of History“, National Interest.
25. Gaćinović R. (2007), Klasifikacija bezbjednosti. Nauka, bezbjednost, policija, br. 2-3.
26. Gligorov, V., „Transition, Integration and Development in Southeast Europe“, Ekonomski pregled, (2007)., 58 (5-6).
27. Grizold Anton, Tatalović Siniša Cvrtila Vlatko (1999) „Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti“, Zagreb.
28. Grizold, Anton (1992). Razpotja nacionalne varnosti: Obramboslovne raziskave v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 64-65.
29. Kekić, Dalibor, Kultura bezbednosti u savremenom konceptu bezbednosti“, Bezbednost, 2/04.
30. Masleša, R. (2001). Teorije i sistemi sigurnosti. Sarajevo: Magistrat.
31. Maslow, A. (1998). Toward a Psychology of Being (3rd ed.). New York: Yohn Willey & Sons. Nap.ba (2015).

32. Mašulović, A. Savić, D.Crnčec, (2010), Evroatlanske integracije sistema bezbjednosti, Fakultet Humanističkih studija Donja Gorica, Podgorica.
33. Merkel, W. (2011), Transformacija političkih sustava: uvod u teoriju i empirijsko istraživanje transformacije, Biblioteka „Politička misao“, Zagreb.
34. Milardović, A. (2009), Zapadni Balkon, Pan Liber, Zagreb.
35. Modly, D., Korajlić, N. (2002), Kriminalistički rječnik, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj.
36. Nayef R.F, Al-Rodhan. (2008), The Three Pillars of Sustainable National Security in a Transnational World. Berlin: LIT.
37. Nobilo, Mario (1988). "Pojam sigurnosti u terminologiji međunarodnih odnosa" Politička misao 25(4).
38. Pejanović, M., (2005), Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu, TKD Šahinpašić, Sarajevo.
39. Rajkovčevski, Rade NDËRTIMI I POLITIKËS SË SIGURISË: RASTI I REPUBLIKËS SË MAQEDONISË.
40. Smajić, Mirza (2011): Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine u: Država, politika i društvo u Bosni i Hercegovini, University Press-Magistrat Sarajevo Beridan Izet, Smajić Mirza.
41. Smajić, Z. (1997). Evropska unija i zemlje bivše Jugoslavije. Sarajevo: Oko.
42. Stojanović, Sonja (2012), Security Sector Reform Index: Measuring to Advance Demokratization“ in BCSP and DCAF „Almanac on Security Sector Oversight in the Western Balkans“, Beograd.
43. Tatalović S (2006): Međunarodna i nacionalna sigurnost, Politička kultura, Zagreb.
44. Tatalović, S., Bilandžić, M. (2005), Osnove nacionalne sigurnosti. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb.
45. Tatalović, S., Bilandžić, M. (2005), Osnove nacionalne sigurnosti. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb.
46. Termiz, Dž. (2009), Metodologija društvenih nauka, drugo dopunjeno izdanje. Lukavac: Grafit.
47. Vetschera, H. and Damian, M., 2006, Security Sector Reform in Bosnia and Herzegovina: The Role of the International Community, International Peacekeeping, vol. 13, no. 1.

ČASOPISI I ČLANCI:

1. Ahić, J. (2004). Dokument o sigurnosnoj politici Bosne i Hercegovine - "Conditio sine qua non" Kriminalističke Teme, III(3-4).
2. Bilandžić, M., (2012): Prema strategiji "nacionalne" sigurnosti Europske unije. Policia i sigurnost, 21 (1).
3. Halilović – Kibrić, Nerma razvoj sigurnosne politike Bosne i Hercegovine u svjetlu euroatlanskih integracija, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu, Stručni članak.
4. Kriminalističke teme, Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Godište XIV, Broj 1-2, (2014).
5. Lalić D.; Maldini, P.; Andrijašević, I., (2011), „Otupjelo oruđe: neprimjereno tranzicijskog pojmovno-konceptualnog aparata za analizu konsolidacije demokracije u Hrvatskoj i drugim postkomunističkim zemljama“, Analji hrvatskog politološkog društva, 2011., svezak 7, br. 1
6. Masleša, R. (2002). Oblikovanje sigurnosne politike na nivou Bosne i Hercegovine Kriminalističke Teme, III(3-4).
7. Masleša, R. (2004). Značaj sigurnosne politike u planiranju i provođenju prevencije iz oblasti sigurnosti Kriminalističke Teme, III(3-4).
8. Maslow, A. (1998), *Toward a Psychology of Being* (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.
9. Miljak, A. (2005): Su-konstrukcija kurikuluma i teorije (ranog odgoja) obrazovanja. Pedagoška istraživanja, 2 (2).
10. Polović, J., „Jugoistočna Europa na razmeđi interesa velikih sila, Međunarodne studije, (2012)., god. XI, br.1.
11. Pridham, G., „Implementacija europskih standarda demokracije u procesu pridruživanja EU: Usporedba Slovačke i Rumunjske“, Politička misao, 2002., svezak XXXIX, br. 4.
12. Termiz, Dž, (2001), Osnovi metodologije nauke o socijalnom radu.
13. Turčalo Sead (2010): "Politika nacionalne sigurnosti Bosne i Hercegovine" Zbornik radova: Regionalna sigurnost i multilateralna suradnja: Republika Hrvatska i Jugoistok Europe, Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti Zagreb, Politička kultura, Zagreb.

ONLINE IZVORI:

1. <http://www.mod.gov.ba/files/file/dokumenti/vojnadoloktrina/vojnadoloktrina.pdf>, datum preuzimanja (21.05.2018).
2. http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/Strategija_nacionalne_bezbednosti_Republike_Srbije.pdf, datum preuzimanja (28.06.2018).
3. http://www.mod.gov.me/rubrike/Mirovne_misije, datum preuzimanja (18.09.2018).
4. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_32_692.html, datum pristupanja (12.07.2018).
5. <http://morm.gov.mk/wp-content/uploads/2013/12/BELA-KNIGA-NA-ODBRANATA.pdf>, datum pristupanja (23.06.2018).
6. <http://morm.gov.mk/wp-content/uploads/2017/11/Nacionalna-koncepcija-za-bezbednost-i-odbrana.pdf>, datum pristupanja (03.08.2018).
7. http://www.mod.gov.al/images/PDF/strategija_sigurise_kombetare_republike_se_shqiperise.pdf, datum pristupanja (26.08.2018).
8. <http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/pregled-reforme-SSR-u-BiH-final.pdf>, datum preuzimanja (27.09.2018).
9. <https://www.geopolitika.news/analize/balkan-propast-zapadnih-politika/>, datum pristupanja (16.09.2018).
10. http://www.civitas.rs/05/article/pdf/Civitas05_article04.pdf, datum pristupanja (22.10.2018).
11. http://www.dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/default.aspx?id=19396&langTag=bs-BA, datum pristupanja (22.11.2018).

BIOGRAFIJA

Ime i prezime: Ajla Tucaković

Adresa: Stari drum 73., Hrasnica

Broj telefona: 062 / 761 – 036

E- mail: tucakovic.ajla@hotmail.com

Ajla Tucaković rođena je 09. oktobra 1992. godine u Sarajevu. Završila je srednju tehničku školu grafičkih tehnologija, dizajna i multimedije u Sarajevu. Diplomirala je 2014. godine na Filozofskom fakultetu, odsjek filozofija, gdje je stekla zvanje Bakalaureat/bachelor filozofije i sociologije. Trenutno je apsolvent master studija na istom Fakultetu političkih nauka na odsjeku Politologija / Međunarodni odnosi i diplomacija. Govori engleski, njemački i turski jezik.

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univeziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznat sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu.

Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisao samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasan sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum _____

Potpis _____